

Energietransitie

Rekenkamercommissie

Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen

Colofon

Datum:

14 juli 2023

Opdrachtgever:

Sabine van Zuydam, voorzitter Rekenkamercommissie
sabine@necker.nl

Onderzoekers:

Job van Meijeren
job@necker.nl

Tim Kunis
tim@necker.nl

Pieter Overeem
pieter@necker.nl

Inhoudsopgave

Colofon.....	2
Bestuurlijke Nota	5
Onderzoeksverantwoording.....	6
Conclusies en aanbevelingen.....	9
Reactie van college van B&W	12
Nota van Bevindingen	14
1. Ambities en doelstellingen.....	15
1.1. Landelijke kaders.....	15
1.2. Regionale kaders.....	16
1.2.1. RES West-Brabant	16
1.2.2. REKS Hart van Brabant.....	18
1.3. Lokale kaders.....	19
1.3.1. Lokale visie op duurzaamheid	19
1.3.2. Doelstellingen in coalitieakkoorden.....	19
1.3.3. Lokaal vaststellen RE(k)S	20
1.3.4. Transitievisies Warmte.....	20
1.4. Ambities en doelstellingen in vergelijking	20
2. Aanpak en uitvoering.....	22
2.1. Aanpak: van visie naar strategie.....	22
2.1.1. Duurzaamheidsvisies.....	22
2.1.2. Transitievisie Warmte.....	23
2.2. Aanpak: van strategie naar maatregelen	24
2.2.1. Uitvoeringsagenda's duurzaamheid.....	24
2.2.2. Leningen en subsidies.....	25
2.2.3. Zonnepanelen op bedrijfsdaken.....	25
2.2.4. Gemeente-specifieke aanpak.....	26
2.3. Overzicht maatregelen in uitvoeringsprogramma's en begroting.....	27
2.4. Uitvoering: stand van zaken	29
2.4.1. Energieverbruik.....	29
2.4.2. CO2-uitstoot.....	30
2.4.3. Duurzame opwek.....	31
2.5. Uitvoering: knelpunten en succesfactoren.....	32
2.5.1. Knelpunten.....	32
2.5.2. Succesfactoren.....	33
3. Monitoring en verantwoording	34
3.1. Monitoring.....	34
3.1.1. Monitoring in de regio.....	34
3.1.2. Lokale monitoring.....	34
3.1.3. Jaarverslagen duurzaamheid 2021	34
3.2. Informatievoorziening.....	35
3.2.1. Informatievoorziening richting inwoners.....	35
3.2.2. Informatievoorziening richting gemeenteraden.....	35

4. Betrokkenheid vanuit de gemeenteraad.....	36
4.1. Sturing vanuit de gemeenteraden.....	36
4.2. Samenwerking tussen de drie gemeenten.....	37
4.3. Gemeenteraden in de regio.....	37
5. Kansen en aandachtspunten	38
5.1. Realisatie doelstellingen.....	38
5.2. Mogelijkheden voor verbetering.....	38
Bijlage 1. Bronnen.....	40
Documenten	40
Interviews	40

Bestuurlijke Nota

Onderzoeksverantwoording

Aanleiding

Duurzaamheid is een speerpunt in de raads- en coalitieakkoorden van de drie gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen. De doelstelling op langere termijn is dat de drie gemeenten in 2050 regionaal energieneutraal en klimaatbestendig willen zijn. Het realiseren van deze ambitie is een complexe opgave, omdat de gemeenten ook afhankelijk zijn van andere partijen. Denk hierbij aan het Rijk, de provincie en netbeheerders wat betreft grootschalige opwek van energie, de Regio's West-Brabant en Hart van Brabant op het gebied van duurzame mobiliteit, maar ook aan bedrijven, woningcorporaties en inwoners. De energietransitie vergt een lange adem en het verloop ervan zal worden beïnvloed door externe factoren, zoals technische en (geo-)politieke ontwikkelingen. Gezien de complexiteit is het belang van overzicht, onderlinge afstemming en doelgericht werken groot.

Doelstelling en vraagstelling

Op basis hiervan formuleert de rekenkamercommissie een tweeledige doelstelling voor dit onderzoek, namelijk om:

- 1) inzicht te bieden in waar de drie gemeenten staan in het realiseren van hun ambities in de energietransitie, en;
- 2) succesfactoren en knelpunten op dit vlak te identificeren.

Het verduurzamen van de gemeenten is een grote uitdaging en de problematiek die hierin speelt is ingewikkeld. Technische ontwikkelingen volgen elkaar in hoog tempo op en het is vaak lastig om oorzaak en gevolg van trends en maatregelen aan elkaar te koppelen. Ook het beleid is nog volop in ontwikkeling. Terughoudendheid is daarom gepast en dit onderzoek heeft dan ook niet een klassiek karakter van achteraf evalueren of doelstellingen zijn gerealiseerd. Het schetst juist een tussentijds verkennend beeld van de stand van zaken en in hoeverre het te verwachten is dat de gemeenten hun doelstellingen gaan bereiken.

In het licht van het voorgaande heeft de rekenkamercommissie de volgende hoofdvraag geformuleerd:

Waar staan de gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen in het realiseren van hun ambities voor de energietransitie, wat zijn succesfactoren en knelpunten en wat zijn kansen voor de toekomst, en hoe vervullen de gemeenteraden hun rol op dit thema?

De hoofdvraag wordt beantwoord aan de hand van de onderstaande deelvragen, verdeeld over verschillende onderwerpen:

Beleid

1. Wat zijn de ambities en doelstellingen van Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen voor de energietransitie?
2. Met welke maatregelen verwachten de gemeenten de beoogde doelen te realiseren en wat zijn de beoogde resultaten van deze maatregelen?

Uitvoering

3. In hoeverre zijn maatregelen uitgevoerd zoals beoogd en gepland? Wat zijn hierin de knelpunten en succesfactoren?

4. Wat is de huidige stand van zaken in de energietransitie in Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen? Hoe is dat te begrijpen?
5. In hoeverre en hoe monitoren de gemeenten de voortgang in het realiseren van de ambities in de energietransitie?

Rolneming gemeenteraden

6. Hoe zijn de gemeenteraden geïnformeerd over (ontwikkelingen in) de energietransitie?
7. Hoe hebben de gemeenteraden - in interactie met anderen (zoals de regio, het college en gemeenteraden van andere gemeenten) - sturing aan de energietransitie gegeven?

Kansen en aandachtspunten

8. In hoeverre is de verwachting dat met de genomen en voorgenomen maatregelen en acties de doelstellingen in de energietransitie worden gerealiseerd?
9. Wat zijn mogelijkheden voor verbetering voor het realiseren van ambities in de energietransitie?

Het onderzoek is aan de hand van deze vragen vormgegeven.

Afbakening

De energietransitie is een complex vraagstuk, met veel aanverwante onderwerpen. Het is daarom belangrijk om aan het begin van deze rapportage stil te staan bij wat wordt bedoeld met 'de energietransitie'. In dit onderzoek wordt de energietransitie beschouwd als 'de overgang van fossiele energiebronnen naar duurzame energiebronnen'. Dit sluit aan bij de definitie van het RIVM.¹

In dit onderzoek wordt gekeken naar de taken die de gemeenten op het gebied van de energietransitie hebben gekregen van het Rijk, conform het nationale Klimaatakkoord. Specifiek richt dit onderzoek zich op de thema's energiebesparing, groot- en kleinschalige energieopwek en de warmtetransitie.

Dit betekent dat aspecten als klimaatadaptatie, mobiliteit en de verduurzaming van de eigen gemeentelijke gebouwen buiten beschouwing blijven in dit onderzoek.

Uitvoering onderzoek

De onderzoekswerkzaamheden zijn uitgevoerd in de periode december 2022 tot en met maart 2023. Het onderzoek begon met een startgesprek tussen de onderzoekers en de ambtelijke organisatie op 1 december 2022. In dit gesprek is de onderzoeksdoelstelling toegelicht. Ook hebben de onderzoekers kenbaar gemaakt welke informatie en documenten zij wensten te ontvangen voor het onderzoek. Kort hierna ontvingen de onderzoekers de gevraagde documenten.

De onderzoekswerkzaamheden bestonden uit een documentanalyse en interviews. De eerste weken van het onderzoek zijn besteed aan het bestuderen van de opgevraagde documenten. Begin januari 2023 zijn interviews afgenomen met de portefeuillehouders van de drie gemeenten. Ook is er een interview gehouden met twee vertegenwoordigers vanuit de ambtelijke organisatie die werkzaam zijn als programmamanager en adviseur duurzaamheid. Eind januari en begin februari hebben de onderzoekers hun bevindingen tot dusver gedeeld in gesprekken met afvaardigingen van elk van de afzonderlijke gemeenteraden. Voorafgaand aan de gesprekken is een korte digitale vragenlijst verspreid onder de gesprekspartners. De antwoorden op deze vragenlijst vormden, samen met de bevindingen tot dusver, de basis van de gesprekken. Verder hebben de onderzoekers een gesprek gevoerd met een vertegenwoordiger van energiecoöperatie Energie Gilze en Rijen. In dat gesprek is het maatschappelijke perspectief in beeld gebracht, de energiecoöperatie bleek op dit moment de belangrijkste gesprekspartner om dat perspectief in te kleuren. De opgehaalde informatie is door de onderzoekers in samenhang gewogen.

¹ [RIVM: Energietransitie](#).

Onderzoek in drie gemeenten

Dit onderzoek gaat over de energietransitie in drie gemeenten: Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen. Elk van de drie gemeenten kent eigen opgaven en uitdagingen. Het uitvoeren van een onderzoek in opdracht van de rekenkamercommissie in drie gemeenten – die weliswaar een gedeelde ambtelijke organisatie kennen – betekent dat er oog moet zijn voor de specifieke omstandigheden in de gemeenten.

Een belangrijk aspect hierbij is dat de drie gemeenten in twee verschillende regionale samenwerkingsverbanden voor de energiestrategie (RES-regio's) functioneren. Bovendien verschillen Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen in omvang en inwoneraantal van elkaar, maar ook in bestuurlijke visie en aanpak van de energietransitie.

Voor het onderzoek betekent dit dat voor de drie gemeenten afzonderlijk onderzoeksmateriaal is verzameld. Hierbij gaat het niet alleen om documenten, maar ook om de interviews. Gesprekken met de portefeuillehouder en een afvaardiging van de gemeenteraad zijn voor de drie gemeenten elk afzonderlijk gevoerd. Wel vond er een gezamenlijk gesprek met vertegenwoordigers van de ambtelijke organisatie plaats, die immers voor de drie gemeenten werkzaam is.

Het vergelijken van de bevindingen voor de drie gemeenten biedt unieke kansen om overeenkomsten en verschillen waar te nemen en hiervan te leren. In dit onderzoek hebben de onderzoekers getracht zorgvuldig om te gaan met de verschillen en overeenkomsten tussen Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen. Waar mogelijk worden de gemeenten in samenhang behandeld. Waar noodzakelijk wordt nadrukkelijk aangetoond hoe de gemeenten van elkaar verschillen en worden deze verschillen van een duiding voorzien.

Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit twee delen: de Bestuurlijke nota en de Nota van bevindingen. De Bestuurlijke nota bevat deze onderzoekverantwoording, die wordt gevolgd door de centrale boodschap van dit onderzoek (inclusief conclusies en aanbevelingen). Daarna is de bestuurlijke reactie van de colleges integraal opgenomen.

De Nota van bevindingen bevat de onderzoeksresultaten. In hoofdstuk 1 brengen we het beleid ten aanzien van duurzaamheid en de energietransitie in beeld, waarna we in hoofdstuk 2 nader ingaan op de uitvoering van dat beleid. Ook wordt ingegaan op de voortgang van de gemeenten in het realiseren van hun ambities en worden knelpunten en succesfactoren besproken. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op hoe de gemeenten hun voortgang op het gebied van de energietransitie monitoren. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 de rol van de gemeenteraden beschreven en de manier waarop zij sturing geven aan de energietransitie. Hoofdstuk 5 staat in het teken van de belangrijkste kansen en verbeterpunten. In de bijlage is tot slot een overzicht opgenomen van geraadpleegde bronnen.

Conclusies en aanbevelingen

De transitie van energie stelt de gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen voor stevige uitdagingen. In de afgelopen jaren hebben de gemeenten deze vraagstukken op hun bordje gekregen en zijn hiermee, met beperkte mensen en middelen, aan de slag gegaan. Weliswaar is in de afgelopen jaren een basis gevormd die een goed uitgangspunt biedt voor de komende jaren, maar uit dit onderzoek blijkt ook dat er nog stevige uitdagingen in het verschiep liggen. De basis is vooral beleidsmatig van aard, de daadwerkelijke uitvoering van maatregelen zal in de komende jaren vorm moeten krijgen. Dan wordt ook duidelijk of de gestelde (beleids-)doelen haalbaar zijn.

Op basis van het onderzoek hebben wij de volgende vijf conclusies getrokken. Aan de hand daarvan volgen ook een aantal aanbevelingen. Zowel de conclusies als de aanbevelingen zijn van toepassing op elk van de drie in dit onderzoek betrokken gemeenten.

Conclusies

Het hoofddoel van dit onderzoek was het beschrijven van de stand van zaken van de drie gemeenten op de energietransitie en het beschrijven van de knelpunten en kansen. Uit de nota van bevindingen, waarin deze beschrijving is weergegeven, volgen deze vijf conclusies van de rekenkamer.

1. De gemeenten hebben hun ambities en doelstellingen beschreven en maatregelen geformuleerd en vastgesteld.

De drie gemeenten hebben hun beleidsplannen op orde. In ambitie- en beleidsdocumenten en in de regionale documenten voor de RE(K)S regio's is dit op een zorgvuldige manier vormgegeven. De gemeenten voldoen hiermee aan hun bestuurlijke verantwoordelijkheid die zij op basis van de Klimaatwet hebben gekregen. De gemeenteraden zijn bij het vaststellen van deze documenten ook in kaderstellende positie gebracht en hebben hiervan ook (in meer en mindere mate) gebruikgemaakt. Zowel voor de opwek van energie, kleinschalige initiatieven en voor de warmtetransitie, is de planvorming ver gevorderd. De uitwerking in concrete maatregelen in de uitvoeringsprogramma's mist nog samenhang en is deels nog niet concreet. Hier wordt wel aan gewerkt.

2. De uitvoering van maatregelen komt langzaam op gang.

De gemeenten treffen verschillende maatregelen om hun ambities te realiseren. Deze maatregelen zijn echter onvoldoende uitgewerkt en ook niet in tijd en bijdrage uiteengezet. Voor het slim inzetten van de benodigde capaciteit is dat noodzakelijk. Juist ook om de beperkte ambtelijke capaciteit goed in te zetten. Dit is één van de grootste knelpunten, zo signaleren alle betrokkenen. De uitvoering van maatregelen komt hierdoor langzaam op gang. Het is voor de onderzoekers niet mogelijk gebleken om de uitvoering van maatregelen te toetsen aan de beschikbare ambtelijke capaciteit, omdat niet helder is welke set van maatregelen nodig is om de gestelde doelen te bereiken. Voor een strakke uitvoering is dat wel noodzakelijk, zodat de gemeenten ook de benodigde mensen en middelen kunnen vrijmaken.

Op dit moment is door de onderzoekers nog moeilijk een lijn te zien in de start van de uitvoering van maatregelen. Er worden diverse initiatieven ondernomen, maar onduidelijk is of de maatregelen uitvoerbaar zijn binnen de gestelde tijd en of de totale doelstellingen met de maatregelen gehaald gaan worden. Er is daarbij een behoorlijk grote afhankelijkheid van netbeheerders (zeker ook voor de capaciteit), van derden zoals inwoners en ondernemers en van coöperaties voor energie en bedrijven voor de concrete realisatie van maatregelen. Dit is een grote kwetsbaarheid voor de daadwerkelijke realisatie van de doelstellingen.

Bij de grootschalige opwek van energie is voor de drie gemeenten deels goed in beeld welke projecten noodzakelijk zijn om de doelen te realiseren. Het is niet duidelijk welke alternatieven er zijn als plannen onverhoopt tot stilstand komen. Voor de warmtetransitie is de verhouding tussen doelstellingen en

maatregelen niet te maken. De inspanningen van de gemeenten zijn hier met name stimulerend van aard. De gemeente heeft nog geen routepad uitgestippeld op welke manier zij met intensivering van maatregelen doelen kan bereiken.

3. De monitoring op gemeenteniveau is onvoldoende.

De gemeenten monitoren de voortgang op hun duurzaamheidsambities te beperkt. Er wordt met name geleund op informatie vanuit de energieregio. Deze informatie is echter sporadisch beschikbaar. Zodoende hebben de gemeenten slechts beperkt inzicht op hun eigen voortgang op de gestelde ambities. Doordat de juiste en complete data ontbreken, is het voor de gemeenten ook niet mogelijk om de gegevens te analyseren. Dit heeft onder meer tot gevolg dat het niet duidelijk is in hoeverre beoogde maatregelen bijdragen aan de doelstellingen. De effecten van interventies van de gemeenten zijn zo ook niet te beoordelen op hun effectiviteit.

Dit beperkte inzicht maakt het ook lastig om keuzes te maken tussen maatregelen in de prioritering van de (ambtelijke) capaciteit. Ook zal dit steeds meer de verantwoording van de realisatie van de gestelde doelen aan de gemeenteraad bemoeilijken. Een goede informatiepositie op basis van lokale gegevens zal cruciaal zijn bij het succesvol realiseren van de doelen.

4. De energieregio speelt een belangrijke rol, maar staat op afstand.

De grootschalige opwek van duurzame energie speelt zich af in de context van de RE(K)S. De energieregio speelt dus een belangrijke vorm, onder meer wat betreft beleidsvorming, monitoring en informatievoorziening. Uit dit onderzoek blijkt echter dat de energieregio op grote afstand staat van de gemeente, met name vanuit het perspectief van gemeenteraadsleden. Daarnaast is het voor de gemeenteraden lastig om grip te krijgen op de rol van de energieregio in de besluitvorming en hoe deze zich verhoudt tot het lokale besluitvormingsproces en de rol van de gemeenteraden.

5. Het politiek-bestuurlijke samenspel is nog niet helder voor raad, college en organisatie.

In de fase van kaderstelling was er een (in essentie) heldere rol voor de gemeenteraad. Hij was aan zet om de kaders vast te stellen. Dat hebben de raden in de drie gemeenten dan ook volop gedaan. Nu overgegaan is naar een fase van uitvoering, is het politiek-bestuurlijke samenspel meer diffuus. De nieuw gekozen raden willen graag betrokken zijn bij dit belangrijke en actuele onderwerp, maar hoe? Veelal lijkt het daardoor nu wat ad hoc, aan de hand van de actualiteit. Er is een periodieke informatievoorziening nodig en heldere sturingsmomenten om de betrokkenheid beter vorm te geven. Dit kan de onderlinge verwachtingen beter structureren.

Aanbevelingen

Op basis van de conclusies en de bevindingen formuleert de rekenkamer de volgende drie aanbevelingen voor de gemeenteraden, colleges en organisatie.

1. Richt de aandacht op de uitvoering en prioriteer de inzet.

De beleidsvorming is grotendeels klaar, het is belangrijk zoveel mogelijk aandacht nu te gaan richten op de uitvoering van de maatregelen. Dit kan alleen samen met inwoners, ondernemers en maatschappelijke initiatieven, maar zal ook veel ambtelijke capaciteit vergen. Het maken van deze omslag kan in onze ogen meer vorm krijgen in een gerichte aanpak. Die aanpak is ook noodzakelijk, gelet op de beperkte capaciteit en de veelvoud aan ambities en maatregelen.

Onze aanbeveling aan de gemeenteraad is om de colleges te bevragen op een geprioriteerd inzicht in de maatregelen, verbonden aan benodigde inzet en beoogd effect voor de doelstellingen. Aan het college en de organisatie bevelen wij aan, het maken van zo'n overzicht te gebruiken om keuzes te maken in de uitvoering, waardoor effectief met mensen en middelen kan worden omgegaan. De huidige

uitvoeringsagenda's zijn in opzet hiervoor wel bedoeld, maar schieten tekort om daadwerkelijk als prioriteringsdocument te werken. Door hier systematischer in te werk te gaan, kan de meeste impact worden gemaakt en gaat geen tijd verloren. De strategie van 'duizend bloemen bloeien' zal gelet op de knelpunten namelijk niet werken. Een meer gerichte strategie, in samenwerking met maatschappelijke partners, zorgt ervoor dat het meeste resultaat uit de inzet gehaald kan worden. Daar waar nu al in beeld komt dat gestelde kaders niet gehaald kunnen worden, moet het gesprek met de raad worden gevoerd. Ook kan dan het gesprek over de beschikbare ambtelijke capaciteit concreet gevoerd worden in relatie tot benodigde middelen en beoogd resultaat. Duidelijk moet dan ook worden welke ambtelijke uitbreiding, ook in type medewerker, nodig is.

2. Verbeter de monitoring en informatievoorziening.

Uit de conclusie dat monitoring en informatievoorziening nu niet op orde zijn, volgt logischerwijs dat deze beter op orde moeten worden gebracht. Het beschikbaar krijgen van data op gemeenteniveau is cruciaal om de voortgang op de ambities in beeld te krijgen. Dit moet in onze ogen snel en pragmatisch vorm krijgen, in lijn met wat in de beleidsdocumenten ook is afgesproken.

Het is goed om hierbij onderscheid te maken in een aantal elementen van de monitoring. Het gaat allereerst om het verkrijgen van de juiste informatie en data, zodat een compleet beeld ontstaat van opgave, effecten van maatregelen en voortgang. Daarnaast is het belangrijk dat er kennis in huis is om deze gegevens te analyseren en hier inzicht in te verkrijgen. Tenslotte gaat het om periodieke monitoring van de gegevens en analyses om beleid bij te stellen of beleidswijzigingen voor te stellen. Alle drie deze elementen verdienen meer aandacht.

3. Richt het politiek-bestuurlijke samenspel in een periodieke cyclus in.

Een uitvoeringsfase op een onderwerp dat politiek-bestuurlijk in de aandacht staat, vraagt om een heldere periodieke jaarcyclus. Logischerwijs worden hierin in elk geval de regionale bijeenkomsten opgenomen. Daarnaast is een periodiek (een of twee jaarlijks) informatiemoment logisch. Aan de hand van een jaarbrief energietransitie (een uitbreiding van de huidige uitvoeringsagenda, het jaarverslag en de cijfers en analyses) kan de raad spreken over de voortgang van de realisatie en beoordelen of de kaders nog passend zijn of aangepast dienen te worden. Dit is ook een goed moment om de plannen van het komende jaar te bespreken. Ad hoc sturing wordt daarmee voorkomen.

De afspraken over periodieke evaluatie en herijking kunnen hierin ook een plek krijgen. Met het inrichten van een dergelijke cyclus tussen raad, college en organisatie kan voorspelbaar worden samengewerkt en worden de raden meer betrokken.

Reactie van colleges van B&W



Aan de gemeenschappelijke rekenkamercommissie
van de gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen

Alphen-Chaam, Baarle-Nassau, Gilze en Rijen, 22 Juni 2023

Geachte leden van de gemeenschappelijke rekenkamercommissie,

In de afgelopen maanden deed u onderzoek naar de wijze waarop wij invulling geven aan onze opgave in de energietransitie. Wij spreken onze dank uit aan de rekenkamercommissie voor de tijd en energie die u heeft besteed aan het onderzoek. Op 13 juni 2023 ontvingen wij uw concept-rapport. U stelde ons in de gelegenheid om onze reactie op het rapport te geven. Van die gelegenheid maken wij graag gebruik.

Uw onderzoeksrapport richt zich op de gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen. We kiezen er voor om u een gezamenlijke reactie op het rapport te geven.

1. Het rapport van de rekenkamercommissie bevestigt dat het om een grote en complexe opgave gaat. Veel is nog niet duidelijk. Het rapport beschrijft de afhankelijkheid van externe factoren zoals netschaarste, technische en (geo-) politieke ontwikkelingen. Factoren waar we veelal geen invloed op hebben.
2. U concludeert dat we een goede basis hebben gelegd als uitgangspunt voor de verdere invulling van de energietransitie in de komende jaren. Zo ervaren wij dat ook. We hebben de beleidsplannen zoals bijvoorbeeld de Transitievisie Warmte vastgesteld en werken aan de uitvoering ervan. We zijn op koers met de opgaven van de Regionale Energie (en klimaat) Strategieën en starten met het Publiek Ontwikkelbedrijf/ Fonds RES. Onze opgave is ook een regionale opgave en een opgave voor maatschappelijke partners. We hebben een goede relatie en samenwerking opgebouwd met een nieuw programmteam en met externe partners waaronder de regio en de woningcorporaties. Daarnaast is veel aangepakt op het gebied van de energiearmoede en de netschaarste.
3. U schetst dat er onvoldoende inzicht is in de uitvoering van de maatregelen op de lange termijn. Wat in deze conclusie onderbelicht blijft, is dat mede door onduidelijkheid over de beschikbare Rijks gelden en door de landelijke krapte op de arbeidsmarkt in de afgelopen jaren mensen niet altijd beschikbaar of in te huren waren, dit niet eerder structureel is uitgewerkt. Momenteel wordt er gewerkt aan een nieuwe strategische duurzaamheidsvisie en aan het Meerjarig Uitvoeringsplan ten behoeve van het Nationaal Isolatie Programma (NIP).

4. Zoals gezegd is de energietransitie ook een regionale opgave. De grootschalige opwek is er een van. Dit is een intensieve en constructieve samenwerking. In beide RE(K)S regio's lopen we op schema op de opgave uit het bod van de RES 1.0 te realiseren. Alternatieven voor plannen worden in de RE(K)S 2.0 meegenomen indien nodig. Als dit aan de orde is betrekken we de gemeenteraden hierbij. Het uitstippelen van lokale maatregelen voor grootschalige opwek waarvoor geen opgave binnen de RE(K)S 1.0 is opgenomen is niet wenselijk.

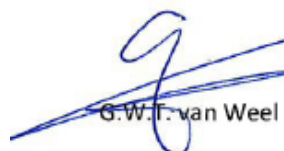
5. Externe factoren zoals krapte op de arbeidsmarkt en de netschaarste houden aan en zijn nu en in de toekomst van invloed op de energietransitie binnen onze gemeenten. Deze ontwikkelingen volgen we nauwgezet en hierin trekken we samen met de regio op.

6. Uw aanbevelingen over uitvoering en prioritering, over monitoring en informatievoorziening nemen we ter harte. We zijn al gestart met een 0-meting, die als uitgangspunt gaat dienen en waarmee we de voortgang nog beter kunnen bewaken. We vertalen dit ook door in de nieuwe strategische duurzaamheidsvisie en in de verschillende beleidsdocumenten waar momenteel aan gewerkt wordt en waarbij ook de raad is betrokken.

We blijven voortvarend werken aan onze opgave in de energietransitie. Beleid is volop in ontwikkeling. De realiteit is complex en dynamisch. Uw rapport helpt ons om deze uitdaging nog beter aan te gaan.

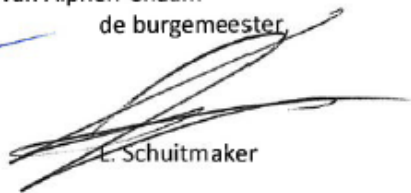
Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders van Alphen-Chaam
de secretaris,



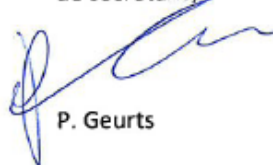
G.W.F. van Weel

de burgemeester,



L. Schuitmaker

burgemeester en wethouders van Baarle-Nassau,
de secretaris,



P. Geurts

de burgemeester,



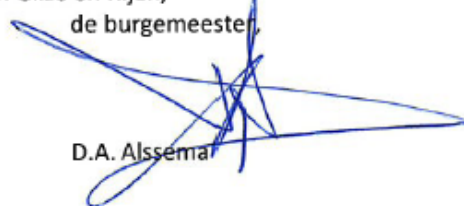
M.H.M.R. de Hoon-Veelenturf

burgemeester en wethouders van Gilze en Rijen,
de secretaris,



M. van Bavel

de burgemeester,



D.A. Alsema

Nota van Bevindingen

1. Ambities en doelstellingen

In dit hoofdstuk brengen we de belangrijkste doelen en ambities van de drie gemeenten voor de energietransitie in kaart. Daarvoor schetsen we in de eerste plaats de belangrijkste landelijke en regionale kaders, gevolgd door het lokale beleid. Daarmee geven we antwoord op de volgende deelvraag:

1. Wat zijn de ambities en doelstellingen van Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen voor de energietransitie?

1.1. Landelijke kaders

Gemeentelijk beleid ten aanzien van de energietransitie krijgt vorm binnen verschillende landelijke en regionale kaders. Op landelijk niveau staat met name de Klimaatwet van 2019 centraal. De directe aanleiding voor de Klimaatwet is het Klimaatakkoord van Parijs, dat in 2015 tijdens de VN-klimaatconferentie is opgesteld. De Europese Unie heeft dit akkoord mede namens Nederland ondertekend. Nederland heeft in aansluiting op het Klimaatakkoord twee doelstellingen opgenomen in de Klimaatwet: ten minste 49% reductie van de emissies van broeikasgassen in 2030 ten opzichte van 1990 en ten minste 95% reductie van de emissies van broeikasgassen in 2050 ten opzichte van 1990.²

Het Klimaatakkoord van 2019 bevat de inhoudelijke maatregelen die getroffen dienen te worden om de doelstellingen van de Klimaatwet te halen. Ook vloeien uit het Klimaatakkoord enkele regionale en lokale beleidskaders voort. Zo diende elke gemeente uiterlijk in 2021 een Transitievisie Warmte op te stellen. Een ander relevant aspect is dat vanuit het Klimaatakkoord het nationaal Programma Regionale Energiestrategieën is opgesteld, dat door het bieden van ondersteuning ervoor moest zorgen dat in 30 regio's een Regionale Energiestrategie (RES) werd opgesteld. De RES bevat afspraken tussen gemeenten, waterschappen, provincies, het bedrijfsleven en inwoners over de keuzes met betrekking tot de grootschalige opwek van zonne- en windenergie, duurzame manieren om te verwarmen en koken, en de infrastructuur die hierbij komt kijken. Dit moet ertoe leiden dat in 2030 in totaal 35 TWh duurzame elektriciteit op land wordt opgewekt.

Hoe omvangrijk is de opgave van de energietransitie?

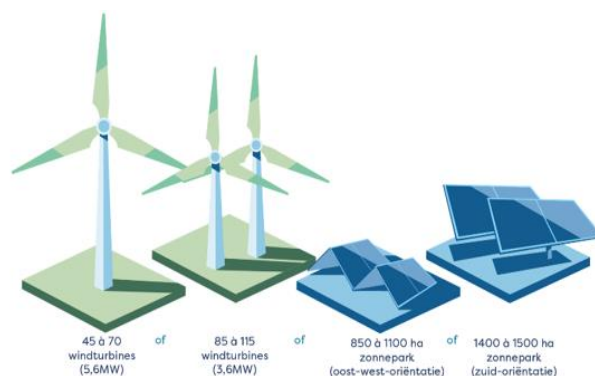
Terawattuur (TWh), Gigawattuur (GWh) en Megawattuur (MWh) zijn eenheden om de hoeveelheid energie aan te duiden.³

1 Terawattuur is 1 miljard kilowattuur

1 Gigawatt is 1 miljoen kilowattuur

1 Megawatt is 1000 kilowattuur.

Een andere eenheid is joule. 1 Terawattuur is 3600 Terajoule
Een gemiddeld huishouden verbruikt ongeveer 3.500 kilowattuur stroom per jaar. De landelijke doelstelling van 35 TWh komt dus overeen met het gemiddelde stroomverbruik van 10 miljoen huishoudens. In de figuur hiernaast⁴ is aangegeven hoeveel wind en zon er nodig is om 1 TWh per jaar op te wekken.



NB: bandbreedte hangt o.a. af van aanname aantal vollasturen per jaar

Figuur 1

² Landelijke Klimaatwet, 10 juli 2019 ([link](#))

³ Klimaatakkoord: vraag en antwoord, [Klimaatakkoord.nl](#)

⁴ Energieregio West Brabant, vraag en antwoord, geraadpleegd op 20 februari ([link](#))

1.2. Regionale kaders

De gemeenten die onderwerp zijn van dit onderzoek vallen onder twee verschillende energieregio's. Baarle-Nassau en Alphen-Chaam zijn onderdeel van RES regio West-Brabant. Gilze en Rijen is daarentegen onderdeel van REKS-regio Hart van Brabant. In deze regio is ervoor gekozen om het aspect 'klimaatadaptatie' te koppelen aan de energietransitie, wat resulteert in een Regionale Energie- en Klimaatstrategie.

In het RES-document dat elke regio heeft opgeleverd staan de gezamenlijke keuzes beschreven. De RES richt zich op 2030 en waar mogelijk op 2050. Dat geeft alle betrokkenen inzicht in wat er in de toekomst op hen afkomt. Op 1 juli 2023 wordt het eerstvolgende voortgangsdokument van de RES-regio's verwacht, dit volgt op het eerste document van 1 juli 2021, waarin alle regio's hun bod hebben vastgesteld.⁵

In onderstaande figuur is een overzicht weergegeven van de RES-regio's in Brabant. Zichtbaar is de ligging van de drie gemeenten. Alphen-Chaam en Baarle-Nassau vallen onder de RES West-Brabant. In de RE(K)S-regio Hart van Brabant ligt Gilze en Rijen.



Figuur 2: Overzicht RE(K)S-regio's Noord-Brabant⁶

1.2.1. RES West-Brabant

Alphen-Chaam en Baarle-Nassau nemen samen met 14 andere gemeenten, provincie Noord-Brabant, twee waterschappen, en netbeheerder Enexis deel aan de RES-regio West-Brabant. De RES-partners spreken de ambitie uit om in 2030 2.0 TWh duurzaam op te wekken met wind- en zonne-energie.⁷ Op het moment van het opstellen van de RES 1.0 was de verwachting dat er binnen enkele jaren 1.4 TWh aan wind en zonne-energie zou worden opgewekt. De RES 1.0 bevat plannen om 1.0 TWh aan aanvullende wind- en zonne-energie op te wekken, in de vorm van zonnepanelen op grote daken (0.5 TWh), extra windturbines (0.2 TWh) en extra zonneparken (0.3 TWh). De plannen komen in totaal uit op 2.4 TWh aan wind- en zonne-energie. Op deze manier is er 0.4 TWh aan over-programmering in de plannen opgenomen.

⁵ Regionale Energiestrategie, geraadpleegd op 20 februari ([link](#))

⁶ Regionale Energiestrategie, geraadpleegd op 20 februari ([link](#))

⁷ [Regionale Energie Strategie 1.0 West Brabant](#)

Deze over-programmering is volgens de RES-partners nodig omdat wind- en zonneprojecten kunnen afvallen tijdens het planningsproces. Naast de plannen voor wind- en zonne-energie, komen de RES-partners overeen dat er in 2030 0.2 TWh wordt opgewekt door middel van innovatieve technieken. Ook wordt de ambitie uitgesproken om 0.5 TWh op te wekken in kleinschalige projecten. Deze ambities staan los van de 1.0 TWh nog te realiseren opwek in de vorm van wind- en zonne-energie.

De opgave voor wind- en zonne-energie wordt in de RES 1.0 gespecificeerd op gemeenteniveau. Ten tijde van het opstellen van de RES 1.0 gold voor Alphen-Chaam dat er reeds 2 GWh aan zonne-energie op grote daken was gerealiseerd, en dat er voor 2 GWh aan projecten voor zonne-energie op grote daken was voorzien in de zogenoemde 'harde pijplijn'. Hiermee worden plannen bedoeld voor wind- en zonne-energie waarvoor reeds een omgevingsvergunning is verleend.⁸ De RES 1.0 bevat voor Alphen-Chaam tot 2030 een opgave voor 11 GWh aan extra opwek via zonne-energie op grote daken. Daarnaast geldt een opgave van 48 GWh opwek aan windenergie ná 2030.

Ten tijde van het opstellen van de RES gold voor Baarle-Nassau dat er reeds 3 GWh aan zonne-energie op grote daken was gerealiseerd, en dat er voor 2 GWh aan projecten voor zonne-energie op grote daken was voorzien in de zogenoemde 'harde pijplijn'. De RES 1.0 bevat voor Baarle-Nassau tot 2030 een opgave voor 4 GWh aan extra opwek via zonne-energie op grote daken. Daarnaast geldt een opgave van 48 GWh opwek aan windenergie ná 2030.

Wat betreft de opwek van duurzame warmte benoemen de RES-partners een opgave van 5.5 TWh tot 2050. De RES-partners spreken de ambitie uit om voor 2030 de vraag naar warmte met 0.9 TWh te verminderen door isolatie- en besparingsmaatregelen. Voor de resterende 4.6 TWh dienen duurzame oplossingen te worden gevonden in de periode ná 2030.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de totale opgave voor de energieregio als geheel en de totale opgave op gemeenteniveau, zoals vastgesteld in de RES 1.0.

Opgave	Tot 2030	Na 2030
RES-regio West-Brabant	Binnen de RES: 1.0 TWh, afkomstig van: / 0.5 TWh zon op grote daken / 0.2 TWh windturbines / 0.3 TWh zonneparken Aanvullend op de RES: / 0.2 TWh innovatieve technieken / 0.5 TWh kleinschalige initiatieven	4.6 TWh aan duurzame warmte
Alphen-Chaam	11 GWh zon op grote daken	48 GWh windenergie
Baarle-Nassau	4 GWh zon op grote daken	48 GWh windenergie

Tabel 1: overzicht van de opgaven

⁸ RES 1.0 West Brabant, p. iii

1.2.2. REKS Hart van Brabant

Gilze en Rijen neemt samen met 8 andere gemeenten, provincie Noord-Brabant, drie waterschappen, netbeheerder Enexis en diverse maatschappelijke organisaties deel aan de REKS-regio Hart van Brabant. De REKS-partners spreken de ambitie uit om in 2030 1 TWh aan duurzame elektriciteit op te wekken.⁹ Op het moment van het opstellen van de REKS 1.0 is 134 GWh reeds gerealiseerd en wordt er voor 415 GWh aan opwek voorzien in kansrijke initiatieven. Het is niet duidelijk wanneer een initiatief wordt gekwalificeerd als 'kansrijk'. Tot 2030 bedraagt de resterende opgave voor de regio 451 GWh.

Om deze opwek te realiseren, heeft de regio besloten om als één gemeente op te treden bij de zoektocht naar locaties voor de grootschalige opwek van duurzame energie. In het ontwikkelscenario in de REKS 1.0 wordt ingezet op energiehubs, waar grootschalige opwek wordt gecombineerd met opslag, overslag en distributie.

In de Regionale Structuur Warmte benoemt de REKS-regio de doelstelling om in 2030 2.3 TWh (8.423 TJ)¹⁰ aan duurzame warmte op te wekken. Deze opgave is gebaseerd op een vraagreductie van 20% ten opzichte van 2018. Voor Gilze en Rijen bedraagt de warmtevraag 123 GWh (444 TJ). In de REKS 1.0 is opgenomen dat Gilze en Rijen zelf in potentie beschikt over 119 GWh (429 TJ) aan duurzame bronnen, zoals biomassa en biogas. In de REKS 1.0 wordt vermeld dat de overige 4 GWh kan worden voorzien in de vorm van biogas of all-electric oplossingen.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de totale opgave voor de energieregio als geheel en de totale opgave voor de gemeente Gilze en Rijen, zoals vastgesteld in de REKS 1.0.

Opgave	Tot 2030
REKS-regio Hart van Brabant	/ 451 GWh aan duurzame elektriciteit / 2.3 TWh aan duurzame warmte
Gilze en Rijen	451 GWh aan duurzame opwek in regioverband 123 GWh aan duurzame warmte, waarvan: / 119 GWh uit duurzame bronnen / 4 GWh uit biogas of all-electric

Tabel 2: overzicht van de opgaven

⁹ [Regionale Energie- en Klimaatstrategie 1.0 Hart van Brabant](#)

¹⁰ In de REKS 1.0 wordt TJ als eenheid gebruikt voor warmte. Voor de leesbaarheid hebben de onderzoekers deze waarden omgerekend naar GWh. 1 wattuur staat gelijk aan 3600 joules.

1.3. Lokale kaders

1.3.1. Lokale visie op duurzaamheid

De drie gemeenten hebben in de eerste helft van 2019 visies op het gebied van duurzaamheid opgesteld.¹¹ Waar de RE(K)S een uitwerking van de opdracht van het Rijk is, geven de duurzaamheidsvisies in bredere zin aan waar de gemeenten naartoe willen op het gebied van duurzaamheid. In de duurzaamheidsvisies beschrijven de gemeenten de gehanteerde afbakening, ambities en strategieën om hun ambities te bereiken. Deze ambities komen voor de drie gemeenten grotendeels overeen. In het kader van dit onderzoek zijn met name de volgende geformuleerde ambities voor 2030 over elektriciteit, warmte en CO₂-uitstoot van belang:

- / Het leveren van een evenredige bijdrage aan de landelijke doelstelling om de CO₂-uitstoot met minstens 49% te verminderen ten opzichte van 1990.
- / In beeld krijgen hoe de woningen in de gemeenten op een duurzame manier (anders dan met aardgas) kunnen worden verwarmd.

Verder spreken de gemeenten Alphen-Chaam en Baarle-Nassau de ambitie uit om voor 2050 als gemeente CO₂-neutraal te zijn. Gilze en Rijen spreekt deze ambitie uit voor 2040.

1.3.2. Doelstellingen in coalitieakkoorden

De coalitieakkoorden vormen relevante lokale kaders met betrekking tot de ambities en doelstellingen van de gemeenten op het gebied van de energietransitie.

Alphen-Chaam

In het coalitieakkoord 2022-2026 van Alphen-Chaam wordt aangegeven dat de gemeente tot 2030 actief zal inzetten op kleinschalige initiatieven, communicatie, bewustwording en concrete acties voor bewoners.¹² Voor de periode na 2030 wordt in deze bestuursperiode wat betreft de opstellers geen besluit genomen, omdat de landelijke en technische ontwikkelingen bij de tweejaarlijkse herijking van de Regionale Energiestrategie opgevolgd worden. Windmolens hebben niet de voorkeur, maar worden niet uitgesloten.

Baarle-Nassau

In het coalitieakkoord 2022-2026 van Baarle-Nassau wordt de energietransitie als grote opgave bestempeld.¹³ De gemeente zet tot 2030 vol in op energie besparen – bijvoorbeeld door isoleren, ledverlichting en zonnepanelen – en op communicatie en stimuleringsmaatregelen zoals subsidies. Hierbij gaat het om het minimaliseren van leges voor energiebesparende maatregelen, subsidies voor bestaande woningen die van het gas af gaan, het stimuleren van gezamenlijke inkooptrajecten en het beschikbaar stellen van duurzaamheidsleningen. Voor de periode na 2030 richt de gemeente zich wat de opstellers van het akkoord betreft op innovatieve ontwikkelingen en het betrekken van inwoners en belanghebbenden.

Gilze en Rijen

In het coalitieprogramma 2022-2026 van Gilze en Rijen benoemen de opstellers de ambitie om in 2040 als gemeente energieneutraal te zijn en in 2050 klimaatneutraal.¹⁴ De gemeente moet in de huidige bestuursperiode vooral de eerder geformuleerde plannen tot uitvoering brengen. De gemeente moet daarvoor een uitgebreid informatie- en participatietraject voor inwoners organiseren over de energie- en warmtetransitie. Ook zal de gemeente participeren in het op te richten publiek Ontwikkelbedrijf, om financiering voor klimaat-adaptieve maatregelen te realiseren. Daarnaast spreken de opstellers de ambitie uit om het beleid ten aanzien van de grootschalige opwek van zonne-energie uit te voeren.

¹¹ Duurzaam Alphen Chaam, Duurzaam Baarle-Nassau, Koersdocument Duurzaam Gilze en Rijen 26-04-2019

¹² Coalitieakkoord 2022-2026 Alphen-Chaam, p. 6

¹³ Coalitieakkoord 2022-2026 Baarle-Nassau, p. 7

¹⁴ Coalitieprogramma 2022-2026 Gilze en Rijen, p. 5

1.3.3. Lokaal vaststellen RE(K)S

De gemeenteraden van de drie gemeenten hebben de RE(K)S lokaal vastgesteld. De gemeenteraad van Alphen-Chaam deed dit op 22 april 2021,¹⁵ de raad van Baarle-Nassau op 31 maart 2021¹⁶ en de raad van Gilze en Rijen op 29 april 2021.¹⁷ Dit betekent dat de RE(K)S niet slechts een regionaal kader is, maar ook dat de gemeenteraden door het vaststellen ervan hebben ingestemd met hun regionale aandeel aan de opgave.

1.3.4. Transitievisies Warmte

Onderdeel van de RE(K)S is de Regionale Structuurvisie Warmte. De gemeenten vertalen deze structuurvisie naar de lokale Transitievisies Warmte (TVW). Dit is opgenomen in het Klimaatakkoord. De drie gemeenten hebben eind 2021 in hun Transitievisies Warmte beschreven hoe zij de warmtetransitie gaan organiseren.¹⁸ Daarbij staan alternatieven voor het verwarmen van gebouwen met aardgas centraal. Het opstellen van een TVW is voorgeschreven in het Klimaatakkoord. De TVW wordt elke vijf jaar herijkt. Uit het Klimaatakkoord vloeit ook de doelstelling voort dat er in de gemeenten in 2050 geen aardgas meer wordt gebruikt voor koken en het verwarmen van gebouwen.

De TVW's bevatten ook een aantal specifieke doelen per gemeente:

- / Alphen-Chaam: in 2035 ongeveer 1500 woningen aardgasvrij of klaar voor de overstap naar aardgasvrij.
- / Baarle-Nassau: in 2035 ongeveer 1000 woningen aardgasvrij of klaar voor de overstap naar aardgasvrij.
- / Gilze en Rijen: in 2026 een verschuiving van 10% in het energielabel van de woningen in Gilze en Rijen.

De uitvoering van deze plannen moet in de komende jaren verder vorm krijgen in concrete maatregelen.

1.4. Ambities en doelstellingen in vergelijking

In de onderstaande tabel zijn de ambities en doelstellingen van de drie gemeenten op een rij gezet. Hiermee geeft deze tabel een samenvatting van het voorgaande hoofdstuk.

Doelstelling	Alphen-Chaam	Baarle-Nassau	Gilze en Rijen
Landelijk	49% reductie van de emissies van broeikasgassen in 2030 ten opzichte van 1990 95% reductie van de emissies van broeikasgassen in 2050 ten opzichte van 1990		
RE(K)S	11 GWh aan extra opwek via zonne-energie op grote daken voor 2030 48 GWh opwek aan windenergie ná 2030 4.6 TWh aan oplossingen voor duurzame warmte voor de regio	4 GWh aan extra opwek via zonne-energie op grote daken voor 2030 48 GWh opwek aan windenergie ná 2030. 4.6 TWh aan oplossingen voor duurzame warmte voor de regio	451 GWh aan duurzame opwek in regioverband tot 2030 Warmtevraag van 123 GWh in Gilze en Rijen, waarvan in potentie 119 GWh uit duurzame bronnen beschikbaar. Restopgaaf van 4 GWh.

¹⁵ Notulen raadsvergadering Alphen-Chaam 22 april 2021 ([link](#))

¹⁶ Besluitenlijst raadsvergadering Baarle-Nassau 31 maart 2021 ([link](#))

¹⁷ Besluitenlijst raadsvergadering Gilze en Rijen 29 april 2021 ([link](#))

¹⁸ Transitievisie Warmte Alphen-Chaam 16-12-2021, Transitievisie Warmte Baarle-Nassau 15-12-2021, Transitievisie Warmte Gilze en Rijen 20-12-2021

Doelstelling	Alphen-Chaam	Baarle-Nassau	Gilze en Rijen
Duurzaamheidsvisie	<p>In 2030 een evenredige bijdrage leveren aan 49% reductie van CO2-uitstoot ten opzichte van 1990.</p> <p>In 2030 in beeld krijgen hoe woningen in de gemeente op een duurzame manier kunnen worden verwarmd.</p> <p>In 2050 als gemeente CO2-neutraal.</p>	<p>In 2030 een evenredige bijdrage leveren aan 49% reductie van CO2-uitstoot ten opzichte van 1990.</p> <p>In 2030 in beeld krijgen hoe woningen in de gemeente op een duurzame manier kunnen worden verwarmd.</p> <p>In 2050 als gemeente CO2-neutraal.</p>	<p>In 2030 een evenredige bijdrage leveren aan 49% reductie van CO2-uitstoot ten opzichte van 1990.</p> <p>In 2030 in beeld krijgen hoe woningen in de gemeente op een duurzame manier kunnen worden verwarmd.</p> <p>In 2040 als gemeente CO2-neutraal.</p>
Coalitieakkoord	<p>Tot 2030 inzetten op kleinschalige initiatieven, communicatie, bewustwording en concrete acties voor bewoners. Deze periode geen besluiten over na 2030.</p>	<p>Tot 2030 inzetten op besparen, communicatie en stimuleringsmaatregelen. Na 2030 inzetten op innovatieve ontwikkelingen en het betrekken van inwoners en belanghebbenden.</p>	<p>In 2040 als gemeente energieneutraal. In 2050 als gemeente klimaatneutraal.</p>
Transitievise Warmte	<p>In 2050 aardgasvrij koken en verwarmen.</p> <p>In 2035 ongeveer 1500 woningen aardgasvrij of klaar voor de overstap naar aardgasvrij.</p>	<p>In 2050 aardgasvrij koken en verwarmen.</p> <p>In 2035 ongeveer 1000 woningen aardgasvrij of klaar voor de overstap naar aardgasvrij</p>	<p>In 2050 aardgasvrij koken en verwarmen.</p> <p>In 2026 een verschuiving van 10% in het energielabel van de woningen in de gemeente.</p>

Tabel 3: ambities en doelstellingen in vergelijking

Een aantal zaken valt op. De RES-doelstellingen van Alphen-Chaam en Baarle-Nassau zijn onderling vergelijkbaar, omdat de gemeenten onder dezelfde RES-regio vallen. Alphen-Chaam heeft een grotere opgave dan Baarle-Nassau op het gebied van zonne-energie op grote daken. Voor Gilze en Rijen is er geen gemeentespecifieke opgave om de andere gemeenten mee te vergelijken, omdat in REKS-regio Hart van Brabant is gekozen voor de strategie om grootschalige opwek in regionale hubs te beleggen. In de duurzaamheidsvisie is Gilze en Rijen van de drie gemeenten het meest ambitieus, door het doel te stellen om in 2040 CO2-neutraal te zijn in plaats van in 2050.

2. Aanpak en uitvoering

In dit hoofdstuk brengen we de belangrijkste maatregelen van de drie gemeenten voor de energietransitie in kaart. Daarvoor beschrijven we de aanpak van de gemeenten, de voorgenomen maatregelen en de huidige stand van zaken van de uitvoering in de drie gemeenten. Daarmee geven we antwoord op de volgende deelvragen:

2. Met welke maatregelen verwachten de gemeenten de beoogde doelen te realiseren en wat zijn de beoogde resultaten van deze maatregelen?
3. In hoeverre zijn maatregelen uitgevoerd zoals beoogd en gepland? Wat zijn hierin de knelpunten en succesfactoren?
4. Wat is de huidige stand van zaken in de energietransitie in Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen? Hoe is dat te begrijpen?

2.1. Aanpak: van visie naar strategie

De gemeenten beschrijven in een aantal beleidsstukken **hoe** ze hun ambities willen realiseren. In de duurzaamheidsvisies wordt richting gegeven aan de realisatie van de ambities op het gebied van de energietransitie en duurzaamheid in brede zin. Verder is de vertaling van de ambities op het gebied van warmte weergegeven in de Transitievisies Warmte.

2.1.1. Duurzaamheidsvisies

Onderdeel van de in 2019 vastgestelde duurzaamheidsvisies is een zevental strategieën om de opgestelde ambities te bereiken.¹⁹ Deze strategieën geven inzicht in de bredere aanpak van de gemeenten en de manier waarop zij de gestelde doelen vertalen naar de uitvoering. Voor alle drie de gemeenten zijn deze gelijk. De strategieën houden het volgende in:

- / 'We verankeren duurzaamheid in ons totale beleid'. Deze strategie heeft met name betrekking op de implementatie van de Omgevingswet en de bijbehorende Omgevingsvisie en Omgevingsplan.
- / 'We geven zelf het goede voorbeeld'. De gemeenten doelen voornamelijk op het verduurzamen van eigen gebouwen en vervoer, en maatschappelijk verantwoord inkopen.
- / 'We zetten sterk in op bewustwording'. De gemeenten benoemen zaken waar ze geen directe invloed op hebben en geven aan dat zij veranderingen in gang willen zetten door middel van bewustwordingsacties en het overdragen van kennis.
- / 'We ondersteunen onze inwoners en ondernemers'. Deze strategie gaat in op de mogelijkheid van gezamenlijke inkoop, duurzaamheidsleningen en lokaal eigenaarschap bij grootschalige opwek.
- / 'We stimuleren duurzaam ondernemerschap'. De gemeenten benoemen bewustwordingsacties voor bedrijven en het benutten van de mogelijkheden van wet- en regelgeving om CO₂-uitstoot terug te dringen.
- / 'We faciliteren duurzame initiatieven'. De gemeenten doelen met deze strategie met name op het waar mogelijk wegnemen van beperkende wet- en regelgeving voor duurzame initiatieven.
- / 'We werken samen met anderen'. De gemeenten beschrijven de verschillende samenwerkingen op het gebied van duurzaamheid, waaronder inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en regioverbanden.

¹⁹ Duurzaam Alphen Chaam 18-04-2019, Duurzaam Baarle-Nassau 26-06-2019, Koersdocument Duurzaam Gilze en Rijen 26-04-2019

2.1.2. Transitievisie Warmte

Onderdeel van de RE(K)S is de Regionale Structuurvisie Warmte. De gemeenten vertalen deze structuurvisie naar de lokale Transitievisies Warmte (TVW). Dit is opgenomen in het Klimaatakkoord. De gemeenten geven in de TVW's de beoogde maatregelen met betrekking tot warmte weer.²⁰

De uitgangspunten van Alphen-Chaam en Baarle-Nassau zijn als volgt:

- Financiële haalbaarheid
- Flexibel en toekomstgericht
- Werk met werk maken
- Samen

Gilze en Rijen hanteert grotendeels dezelfde uitgangspunten, met als verschillen dat het uitgangspunt 'financiële haalbaarheid' wordt vervangen voor 'inclusief' en dat het uitgangspunt 'geen houtige biomassa' wordt toegevoegd.

De gemeenten verkennen vanuit de Warmtetransitievisie vijf alternatieven voor aardgas:

- All-electric oplossingen zoals warmtepompen
- Warmtenet op midden- of hoogtemperatuur gevoed door restwarmte uit de industrie of geothermie
- Warmtenet op laagtemperatuur gevoed door oppervlaktewarmte
- Groen gas
- Waterstof

Uit onderzoek gedaan door het Expertisecentrum Warmte en uit de maatschappelijke kosten-baten analyse van de regio, blijkt dat er kansen liggen voor all-electric oplossingen in de gemeenten. Er zijn grote verschillen tussen gebouwen wat betreft de aanpassingen die nodig zijn om een all-electric oplossing toe te passen. Kansen voor warmtenetten gevoed door restwarmte of geothermie zijn er niet of weinig. Er zijn voor de gemeenten te weinig grootschalige bronnen om een warmtenet te voeden en de woningen zijn te verspreid gebouwd. De strategie van een hybride oplossing met duurzaam gas kan mogelijk in de toekomst een rol spelen in de warmtetransitie in de gemeenten, maar de beschikbaarheid van groen gas is onzeker.

De gemeenten hanteren een gefaseerde benadering in plaats van een doelgerichte benadering. Bij een doelgerichte benadering wordt ingezet op het aardgasvrij maken van bepaalde wijken in een bepaalde periode. De gefaseerde benadering waar de gemeenten voor kiezen, is gericht op het doorlopen van fases wanneer dit per gebouw en oplossing passend is. De fases houden het volgende in:

1. Spijtvrije maatregelen die weinig moeite of geld kosten en zichzelf altijd terugverdienen, ongeacht de uiteindelijke aardgasvrije oplossing.
2. Maatregelen die het gebouw klaarmaken voor de overstap naar de uiteindelijke aardgasvrije oplossing.
3. Installatie van de uiteindelijke aardgasvrije oplossing. Deze laatste stap dient voor 2050 voor elk gebouw genomen te zijn.

De gemeenten delen gebouwen in vijf categorieën in op basis van het bouwjaar. Voor gebouwen die na 1992 zijn gebouwd geldt dat een all-electric oplossing passend is. De gebouwen zijn doorgaans goed genoeg geïsoleerd, waardoor fase 1 voor deze gebouwen kan worden overgeslagen. De TVW's schrijven voor dat in deze panden de natuurlijke overgangsmomenten benut kunnen worden om de overstap op de all-electric oplossing voor te bereiden of te realiseren. Voor oudere gebouwen richten de gemeenten zich in de TVW's met

²⁰ Transitievisie Warmte Alphen-Chaam 16-12-2021, Transitievisie Warmte Baarle-Nassau 15-12-2021, Transitievisie Warmte Gilze en Rijen 20-12-2021

name op het nemen van spijtvrije maatregelen. Hierbij worden isolerende en besparende maatregelen bedoeld die zich op korte termijn terugverdienen.

Alphen-Chaam en Baarle-Nassau spreken in hun TVW's de intentie uit om in de komende vijf jaar (vanaf 2021) gezamenlijk twee pilotprojecten op te zetten, waarvan één pilot in elke gemeente. In de pilots wordt voor een wijk in kaart gebracht wat de precieze technische mogelijkheden en bijkomende kosten zijn. Vervolgens krijgen de gebouweigenaren een collectief aanbod voor isolerende en energiebesparende maatregelen. Een van de pilots zou zich kunnen richten op een wijk met nieuwbouwwoningen en de andere pilot op een wijk met woningen met het bouwjaar 1975-1991. Het doel van de pilots is om inzichten op te doen over het aardgasvrij maken van vaak voorkomende woningtypes in de gemeenten. Het verdere proces ten aanzien van de pilots – bijvoorbeeld wat betreft de afwegingen bij het kiezen van de wijken en wie deze afweging maakt – wordt in de TVW's niet toegelicht.

Gilze en Rijen zet in samenwerking met energiecoöperatie Energie Gilze Rijen (EGR) op een wijkgerichte aanpak in. De gemeente heeft EGR opdracht gegeven om vanuit de Regeling Reductie Energiebesparing op wijkniveau inwoners te stimuleren om energiebesparende maatregelen te nemen. Hiermee moeten stappen op het niveau van het energielabel worden gezet voor zoveel mogelijk woningen. EGR presenteert in wijken stappenplannen om veelvoorkomende woningtypes (klaar voor) aardgasvrij te maken. Op basis van deze informatie kunnen inwoners zelf stappen ondernemen. De aanpak wordt ten tijde van het opstellen van de TVW in zes wijken toegepast.

2.2. Aanpak: van strategie naar maatregelen

De gemeenten beschrijven een aantal concrete maatregelen waarmee zij uitvoering willen geven aan de gestelde doelen op het gebied van duurzaamheid en de energietransitie. Wat betreft beleidsstukken zijn de uitvoeringsagenda's duurzaamheid, kleinschalige initiatievenkaders (Alphen-Chaam en Baarle-Nassau) en de handreiking zonne-energie (Gilze en Rijen) van belang. Daarnaast wordt in dit hoofdstuk een aantal losstaande maatregelen beschreven.

2.2.1. Uitvoeringsagenda's duurzaamheid

De gemeenten stellen jaarlijks een uitvoeringsagenda duurzaamheid op.²¹ Hierin staat vermeld welke concrete acties de gemeenten in dat jaar willen nemen. Hier volgt een beknopte weergave van de maatregelen met betrekking tot grootschalige opwek, energiebesparing en kleinschalige opwek en warmtetransitie, voor het jaar 2022.

Grootschalige opwek

Wat betreft grootschalige opwek, vermelden de gemeenten in hun uitvoeringsagenda's duurzaamheid 2022 dat de inzet op zonnepanelen op bedrijfsdaken beperkt wordt door de netcongestie. Hierdoor is het niet mogelijk om op dit moment zonnepanelen via een grootverbruikersaansluiting energie terug te laten leveren aan het elektriciteitsnet. Het aspect netcongestie wordt in §2.4.1 nader toegelicht. De gemeenten geven aan dat zij de mogelijkheden voor het voortzetten van het project zon op bedrijfsdaken onderzoeken. Daarnaast volgen zij de ontwikkelingen voor alternatieve vormen van opwek en opslag. Ook wordt gewerkt aan communicatie richting bewoners en bedrijven over de beschikbare netcapaciteit en mogelijkheden. Specifiek in Baarle-Nassau zou in 2022 gestart worden met een participatietraject voor inwoners over grootschalige opwek na 2030. Op het moment van onderzoek was dit nog niet het geval.

In de uitvoeringsprogramma's ontbreekt een helder perspectief op welke wijze de gestelde doelen in 2030 worden gerealiseerd en welke inspanningen er in de komende jaren nodig zijn om die te realiseren.

Energiebesparing en kleinschalige opwek

De gemeenten geven aan dat de inzet op energiebesparing in 2022 met name gericht is op het creëren van

²¹ Uitvoeringsagenda Duurzaam Alphen-Chaam 2022, Uitvoeringsagenda Duurzaam Baarle-Nassau 2022, Uitvoeringsagenda 2022 Duurzaam Gilze en Rijen

bewustwording en informeren over het isoleren van woningen. Deze aanpak wordt in het licht van de energiearmoede voorzien. Als concrete acties worden onder andere benoemd dat er een communicatieplan over bewustwording en gedragsverandering ten aanzien van gebruik, besparing en opwek wordt opgesteld en dat de inzet van Regionaal Energie Loket wordt voortgezet. Tevens wordt aangegeven dat de duurzaamheidslening en uitvoering van de RREW-subsidie (alleen in Gilze en Rijen) wordt voortgezet. Deze leningen en subsidies worden later nader toegelicht.

Het ontbreekt in de documenten aan inzicht of de inspanningen van bewustwording en informatievoorziening ook toereikend zijn voor de transitie die gemaakt moet worden. Hierbij worden wel prioriteiten in de uitvoeringsprogramma's aangegeven, maar is niet te beoordelen welke set aan maatregelen nodig is om de doelen te realiseren. Ook is niet helder hoe versneld kan worden, indien gewenst.

Warmtetransitie

Op het gebied van warmtetransitie wordt benadrukt dat er in de gemeenten voornamelijk kansen voor all-electric oplossingen zijn. De inzet op isolatie hangt hiermee samen. Voor Gilze en Rijen geldt dat hierbij ook wordt ingezet op een wijkaanpak via energiecoöperatie Energie Gilze en Rijen (zie § 2.1.2). Daarnaast nemen de gemeenten in de uitvoeringsagenda op dat zij samen met de Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant inzetten op toezicht op verplichte energiematregelen voor bedrijven.

De beschrijving van de plannen voor de realisatie van de warmtetransitie zijn nog niet concreet gemaakt of in de tijd uitgezet. Ook is niet aangegeven op welke wijze de maatregelen afzonderlijk bijdragen aan het behalen van het resultaat.

2.2.2. Leningen en subsidies

De gemeenten stimuleren huiseigenaren om duurzaamheidsmaatregelen te treffen. Relevante instrumenten daarbij zijn leningen en subsidies. Zo bieden de gemeenten duurzaamheidsleningen aan, waarmee inwoners tegen een laag rentetarief een lening kunnen afsluiten ten behoeve van maatregelen zoals het isoleren van de woning of het installeren van een warmtepomp. In interviews wordt toegelicht dat deze duurzaamheidslening succesvol is. Ook maakten de gemeenten gebruik van de Regeling Reductie Energieverbruik (RRE). Alphen-Chaam maakt momenteel gebruik van de opvolgende Regeling Reductie Energieverbruik Woningen (RREW). Vanuit deze regeling voeren de Regionale Energieloketten en energiecoöperaties acties uit, waaronder het uitvoeren van warmtescans en het beschikbaar stellen van energiebesparende producten. Met de RRE zijn in totaal 2249 woningen bereikt in de drie gemeenten.²²

2.2.3. Zonnepanelen op bedrijfsdaken

De gemeenten hebben een gezamenlijk plan van aanpak opgesteld met betrekking tot het realiseren van zonnepanelen op bedrijfsdaken.²³ Vanuit de RES West Brabant ligt er een concrete opgave voor Alphen-Chaam (11 GWh) en Baarle-Nassau (4GWh) om grootschalige opwek van zonne-energie op grote daken te realiseren. Het plan is opgesteld vanuit de observatie dat er veel draagvlak is voor zonnepanelen op daken in vergelijking met zonnenvelden, en dat weinig ondernemers tot realisatie van zonnepanelen op het dak van hun bedrijf komen, ondanks de geschiktheid van panden. De gemeenten stellen als doel om per gemeente minimaal 25% van de bedrijfsdaken te bedekken met zonnepanelen. De kern van de aanpak is dat de gemeenten ondernemers faciliteren bij het opstellen van een adviesrapportage over de mogelijkheden van zonnepanelen op het betreffende bedrijfsdak. De adviesrapportage wordt evenredig gefinancierd door de betreffende gemeente, energieregio en de ondernemer. Een mogelijke uitkomst van de adviesrapportage is dat voor het project SDE++ subsidie wordt aangevraagd. Bij de uitvoering van projecten kunnen energiecoöperaties een rol spelen door het dak te huren van de ondernemer en de energieopbrengst te verkopen. In interviews wordt aangegeven dat het project wordt gehinderd door netcongestie. Dit wordt later toegelicht. Wel wordt aangegeven dat de opbrengst op schema ligt en dat de verwachting is dat de resterende opgave binnen de gestelde termijn ontwikkeld wordt.

²² Jaarverslag duurzaamheid Alphen-Chaam 2021, p. 7

²³ [Plan van aanpak Zon op Bedrijfsdaken ABG](#)

2.2.4. Gemeente-specifieke aanpak

Kleinschalige initiatievenkaders Alphen-Chaam en Baarle-Nassau

In de kleinschalige initiatievenkaders (2021) beschrijven Alphen-Chaam en Baarle-Nassau hoe zij omgaan met kleinschalige initiatieven voor de opwek van duurzame energie, waarmee wordt bedoeld zonnenvelden tot maximaal 1.5 ha.²⁴ bruto projectgebied en windmolens van maximaal 15 meter hoog. De gemeenten geven hiermee invulling aan de RES-ambitie om 0.5 TWh op te wekken met kleinschalige projecten. Het kader betreft de vraag of een initiatief ruimtelijk passend is en gaat niet in op de ruimte op het elektriciteitsnetwerk.

De gemeenten hanteren een zonneladder om een voorkeur aan te geven in mogelijke locaties voor de opwek van zonne-energie. Samengevat bestaat de zonneladder uit de volgende treden, met bijbehorende uitwerking:

- / Ja, graag: zonnepanelen op daken en gevels, onder voorwaarden zonnenvelden op agrarisch bouwvlak voor eigen gebruik
- / Ja, mits: grondgebonden zonnepanelen kunnen in stedelijk gebied en bij stedelijke functies, mits ze goed ingepast zijn en bijdragen aan de klimaatdoelstellingen en gebiedsopgaven. Mogelijkheden zijn: langs infrastructuur, op en bij bedrijventerrein, dorpsranden met gemengde functies, op terrein rwzi's (rioolwaterzuiveringsinstallaties), bijzondere vormen, op en direct aansluitend bij bouwvlakken inclusief VAB-locaties (vrijkomende agrarische bebouwing).
- / Nee, tenzij: grondgebonden zonnepanelen mogen niet in het agrarisch buitengebied, tenzij goed ingepast en bijdragend aan klimaatdoelstellingen en gebiedsopgaven.
- / Nee, nooit: geen grondgebonden zonnepanelen in het Natuurnetwerk Brabant en verbrede beekdalen.

Daarnaast schetsen de gemeenten kaders voor kleine windmolens, gericht op agrariërs. Hierbij geldt dat een kleine windmolen moet worden gekoppeld aan een bebouwingsensemble en dat zorgvuldig moet worden omgegaan met cultuurhistorische waarden en monumenten.

Handreiking zonne-energie Gilze en Rijen

In Gilze en Rijen kan vanwege de vliegbasis geen duurzame energie worden opgewekt met windmolens. In de handreiking zonne-energie beschrijft de gemeente waar er ruimte is voor zonnenvelden.²⁵ De gemeente gaat op basis van de doelstelling om in 2030 voor 49% energieneutraal te zijn uit van een opgave van 35 hectare aan zonnenveld. Echter deze opgave is afhankelijk van de ontwikkeling van grootschalige hubs in REKS-verband. De gemeente hanteert een vergelijkbare zonneladder als Alphen-Chaam en Baarle-Nassau, met een afwijkende uitwerking. Van belang is dat Gilze en Rijen initiatieven op de trede 'nee, tenzij' tot 2023 'on hold' heeft gezet, in navolging van de REKS. De regio wil voorrang geven aan zonnepanelen op bedrijfsdaken en windenergie. Ook speelt netcapaciteit een rol. Samengevat houdt dit voor Gilze en Rijen het volgende in:

- / Ja, graag: zonnepanelen op daken en gevels.
- / Ja, mits: grondgebonden zonnepanelen kunnen in stedelijk gebied en bij stedelijke functies, mits ze goed ingepast zijn en bijdragen aan de klimaatdoelstellingen en gebiedsopgaven. Mogelijkheden zijn: op en bij bedrijventerreinen, langs infrastructuur, op de verzorgingsplaats langs de A58, op en nabij vliegveld Gilze-Rijen en op de rioolwaterzuiveringsinstallatie.
- / Nee, tenzij: grondgebonden zonnepanelen mogen niet in het agrarisch buitengebied, tenzij goed ingepast en bijdragend aan klimaatdoelstellingen en gebiedsopgaven. Mogelijkheden zijn: op en bij golfbanen, bij agrarische bedrijven en VAB's, bij boomkwekerijen en kassen, bij behoud landbouwgrond, bij natuur- en landschapsontwikkeling en in de dorpsranden.
- / Nee, nooit: uitgesloten in het Natuurnetwerk Brabant en in de verbrede beekdalen.

²⁴ Kleinschalig initiatievenkader duurzame energie Alphen-Chaam 8-2-2022, Kleinschalig initiatievenkader duurzame energie gemeente Baarle-Nassau 10-11-2022

²⁵ Handreiking zonne-energie Gilze en Rijen 19-08-2021

Publiek Ontwikkelbedrijf REKS

Eind 2022 heeft Gilze en Rijen besloten om deel te nemen aan het Publiek Ontwikkelbedrijf REKS BV (hierna: POB).²⁶ De gemeenten in de REKS-regio, uitgezonderd Waalwijk, hebben in 2022 de intentie uitgesproken om gezamenlijk een POB op te richten. Ook de provincie participeert hierin. De gemeenteraad van Gilze en Rijen heeft een krediet van € 717.039 ter beschikking gesteld om aandelen aan te kopen. Het doel van het POB is om de voorgenomen energiehubs in de regio te ontwikkelen. Het gaat daarbij om de realisatie met bijbehorende voorbereidingen en de uiteindelijke verkoop of exploitatie van de ontwikkelde energiehubs. Gekoppeld aan het POB is een Regionaal Klimaatfonds. Eventuele opbrengsten uit projecten van het POB vloeien in dit fonds. Vanuit dit fonds kunnen vervolgens investeringen worden gedaan op het gebied van klimaatadaptatie.

2.3. Overzicht maatregelen in uitvoeringsprogramma's en begroting

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de maatregelen in de uitvoeringsprogramma's van de drie gemeenten. Ook zijn activiteiten uit de perspectiefnota's en begrotingen in 2022 opgenomen.

Maatregelen	Alphen-Chaam	Baarle-Nassau	Gilze en Rijen
In de organisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Werven en inwerken van nieuwe collega's • Werken aan draagvlak- en kennisvergroting binnen de eigen organisatie • Opstellen van nieuw koersdocument • Duurzaamheidsaspecten verankeren in ander gemeentelijk bedrijf • Integraal plan voor circulaire bedrijfsvoering opstellen • Een gedragen visie en prioritering van criteria/duurzaamheidseisen voor bouwen vaststellen in het kader van het stimuleren van duurzame bouw, openbare ruimte en gemeentelijk vastgoed • Het opstellen van een communicatie- en participatieplan voor de afdeling duurzaamheid 		
Energiearmoede en warmtetransitie	<ul style="list-style-type: none"> • Het opstellen van een communicatieplan in samenwerking met verschillende partners over bewustwording en gedragsverandering ten aanzien van energiegebruik, -besparing en -opwek. • Het continueren van de inzet van het Regionaal Energie Loket als digitale vraagbaak • Het continueren en evalueren van de duurzaamheidslening • Met partners een plan opstellen voor de aanpak van energiearmoede 		
Grootschalige opwek van energie	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken van de mogelijkheden voor het voortzetten van het project Zon op Bedrijfsdaken • Communiceren over de beschikbare netcapaciteit en mogelijkheden voor opwek binnen de gemeenten • Starten met het participatietraject rondom grootschalige opwek 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken van de mogelijkheden voor het voortzetten van het project Zon op Bedrijfsdaken • Communiceren over de beschikbare netcapaciteit en mogelijkheden voor opwek binnen de gemeenten • Starten met het participatietraject rondom grootschalige opwek 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken van de mogelijkheden voor het voortzetten van het project Zon op Bedrijfsdaken • Communiceren over de beschikbare netcapaciteit en mogelijkheden voor opwek binnen de gemeenten

²⁶ [Raadsbesluit Deelname Publiek Ontwikkelbedrijf REKS BV, 19-2-2022](#)

Maatregelen	Alphen-Chaam	Baarle-Nassau	Gilze en Rijen
Activiteiten uit de Perspectiefnota en begrotingen 2023	Investering voor verduurzamen en/of het aanbrengen van zonnepanelen bij de brandweerkazerne, gemeentewerf, voetbalvereniging Gesta, JJC Ons Hol en voetbalvereniging Chaam.	Het inrichten van een energieloket en het opstellen van een plan ten behoeve van een wijkgerichte aanpak.	De warmtetransitie en circulaire economie verder uitwerken.

Tabel 4: maatregelen en activiteiten

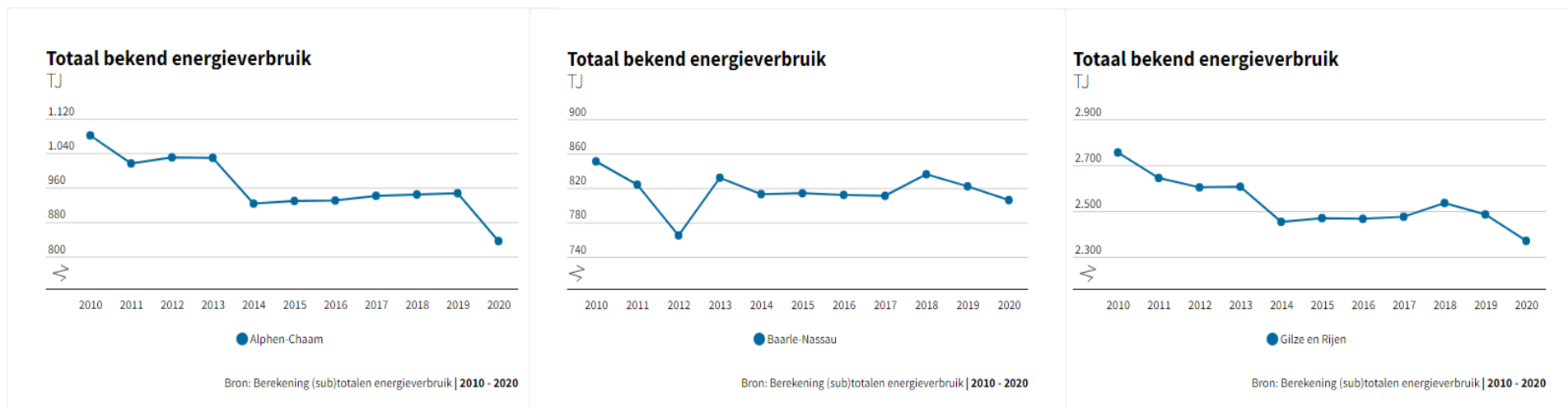
Uit het overzicht blijkt dat in grote lijnen de gemeenten eenduidig te werk gaan in de uitvoeringsprogramma's. Meer specifiek zijn de gemeenten in hun PenC-documenten. Het valt de onderzoekers op dat de maatregelen in hun algemeenheid een vrij hoog abstractieniveau hebben, waardoor ook verantwoording achteraf niet concreet is te maken.

2.4. Uitvoering: stand van zaken

De gemeenten hebben als doel gesteld om CO₂-neutraal te zijn. Alphen-Chaam en Baarle-Nassau willen dit doel in 2050 bereiken. Gilze en Rijen stelt zich dit doel voor 2040. Het is daarom waardevol om inzicht te krijgen in hoe de huidige situatie van de gemeenten zich verhoudt tot dit uiteindelijke doel. Daarom wordt in dit hoofdstuk een 'foto' geschetst van de huidige stand van zaken, op basis van data uit de Klimaatmonitor van de Rijksoverheid.²⁷ De foto richt zich op energieverbruik, CO₂-uitstoot en de opwek van duurzame energie. Waar mogelijk worden de gegevens vergeleken met het landelijk gemiddelde. Het is overigens op basis van deze gegevens niet eenvoudig een adequate laatste stand van zaken te geven. Het aspect van monitoring (zie verderop) is hiervoor nog te weinig ontwikkeld.

2.4.1. Energieverbruik

Hieronder is het totaal bekende energieverbruik van de gemeenten weergegeven in TJ (bron: Klimaatmonitor) over de periode 2010-2020.

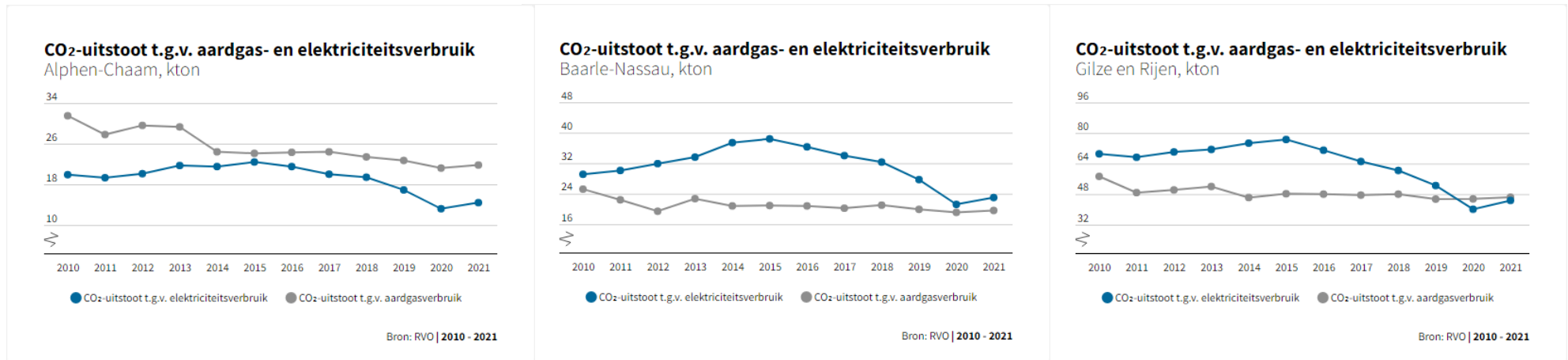


Een aantal zaken valt op. De trends voor Alphen-Chaam en Gilze en Rijen zijn vergelijkbaar. Voor beide gemeenten geldt dat het totale energieverbruik is afgenomen. In de periode 2014 tot 2019 stagneert de daling, waarna deze lijkt voort te zetten in 2020. Het energieverbruik in Baarle-Nassau is eveneens afgenomen, maar minder sterk dan in de andere gemeenten. Opvallend is ook een ogenschijnlijk tijdelijke terugval in het verbruik in 2012, de onderzoekers kunnen dit niet nader verklaren.

²⁷ Databank Klimaatmonitor, geraadpleegd in februari 2023, [Klimaatmonitor](#)

2.4.2. CO2-uitstoot

De gegevens met betrekking tot de CO2-uitstoot van de gemeenten zijn in de Klimaatmonitor uitgesplitst naar uitstoot ten gevolge van elektriciteitsverbruik enerzijds en aardgasverbruik anderzijds.



Wat betreft de uitstoot ten gevolge van elektriciteitsgebruik, is voor de drie gemeenten een vergelijkbare trend te zien.

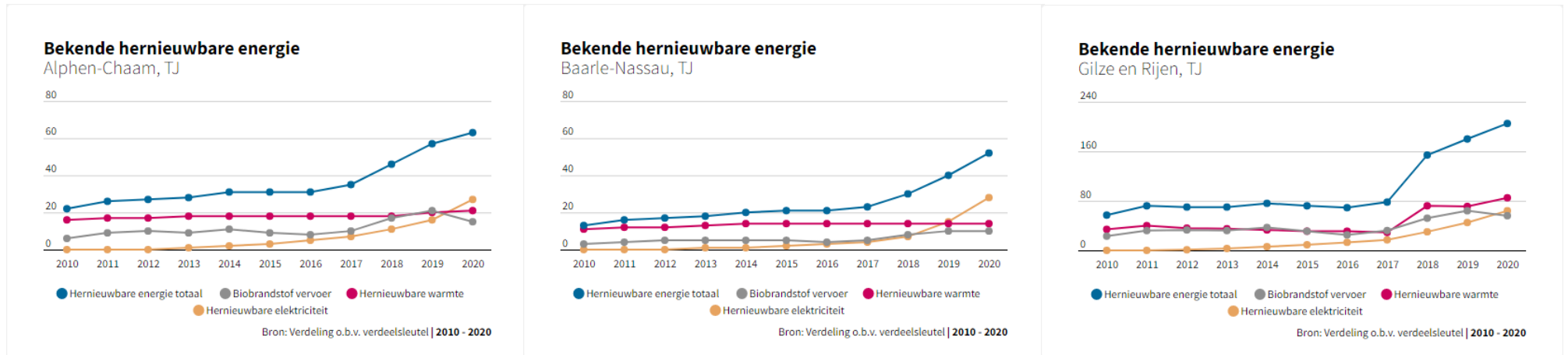
Over de gehele periode van 2010 tot 2020 is een beperkte daling waar te nemen. Opvallend is dat de uitstoot in de tussenliggende jaren eerst is toegenomen – met een hoogtepunt rond 2015 – om vervolgens weer af te nemen. De uitstoot van CO2 ten gevolge van aardgasverbruik is ook gedaald, maar in nog beperktere mate dan de uitstoot ten gevolge van elektriciteitsverbruik. Deze daling is iets sterker in Alphen-Chaam.

Verder valt op dat de verhouding van de uitstoot ten gevolge van elektriciteitsgebruik en aardgasverbruik in Alphen-Chaam anders ligt dan in Baarle-Nassau en Gilze en Rijen. In Alphen-Chaam is het merendeel van de CO2-uitstoot te koppelen aan aardgasverbruik, waar voor Baarle-Nassau en Gilze en Rijen geldt dat elektriciteitsverbruik een groter deel van de CO2-uitstoot veroorzaakt.

Het gebruik van energie in een gemeente hangt samen met de grote verbruikers. Uit openbare gegevens hebben de onderzoekers dit niet nader kunnen specificeren. Bekend is wel dat in de drie gemeenten meerdere grote bedrijven zijn gevestigd die ook veel energie gebruiken. Hier ligt voornamelijk voor deze bedrijven ook een belangrijke transitieopgave.

2.4.3. Duurzame opwek

De totale hoeveelheid beschikbare energie is in alle drie de gemeenten toegenomen. De trends zijn vergelijkbaar voor de gemeenten.



De toename heeft met name vanaf 2017 plaatsgevonden. De toename wordt vooral veroorzaakt door de grotere hoeveelheid hernieuwbare elektriciteit. Verder valt op dat het aanbod aan hernieuwbare warmte in Gilze en Rijen vanaf 2017 licht is toegenomen, terwijl dit in Alphen-Chaam en Baarle-Nassau achterblijft.

Verder geeft de Klimaatmonitor informatie over het percentage hernieuwbare energie. Voor Alphen-Chaam bedraagt dit 7.6%, voor Baarle-Nassau 6.5% en Gilze en Rijen 8.6%. Opvallend is dat het gemiddelde voor Nederland 10.1% bedraagt. Alle drie de gemeenten lopen dus achter ten opzichte van het landelijk gemiddelde.

De concept voortgangsrapportage van de RES West-Brabant, met als peildatum 31 december 2022, geeft nader inzicht in de stand van zaken in Alphen-Chaam en Baarle-Nassau. In Alphen-Chaam is inmiddels 8 GWh aan zonne-energie op grote daken gerealiseerd, en er staat 3 GWh aan 'harde pijplijn' geprogrammeerd.²⁸ De resterende opgave tot 2030 in het kader van de RES voor Alphen-Chaam is 3 GWh. In Baarle-Nassau is inmiddels 12 GWh aan zonne-energie op grote daken gerealiseerd, en er staat 2 GWh aan 'harde pijplijn' geprogrammeerd. Baarle-Nassau heeft daarom in het kader van de RES 1.0 tot 2030 geen resterende opgave.

²⁸ [Voortgangsrapportage 2023](#), RES West-Brabant

2.5. Uitvoering: knelpunten en succesfactoren

Een aantal knelpunten en succesfactoren is van invloed op de uitvoering van de voorgenomen maatregelen van de gemeenten. Deze zijn hieronder nader toegelicht.

2.5.1. Knelpunten

Netcongestie

De opwek van duurzame energie vraagt veel van het elektriciteitsnetwerk. Zonnepanelen en windmolens moeten de opgewekte elektriciteit kunnen leveren aan het elektriciteitsnetwerk. Wanneer er meer elektriciteit vervoerd moet worden dan het elektriciteitsnetwerk toelaat, spreekt men van netcongestie. Dit zorgt ervoor dat nieuwe zonnepanelen en windmolens niet of moeilijker kunnen worden aangesloten op het elektriciteitsnetwerk. Dit probleem speelt in vrijwel heel Nederland en is ook in Noord-Brabant aan de orde. De provincie kreeg in juni 2022 tijdelijk 'code rood' van netbeheerder Enexis, wat inhoudt dat er geen nieuwe aansluitingen voor grootverbruik of het terugleveren van energie op grote schaal mogelijk is.²⁹ In december 2022 kende netbeheerder Enexis weer 'code oranje' toe aan de provincie, wat inhoudt dat partijen op de wachtlijst weer bediend konden worden.³⁰ De situatie blijft echter kwetsbaar.

Netcongestie heeft gevolgen voor zowel grote als kleine initiatieven. De inzet van de gemeenten met betrekking tot zonnepanelen op bedrijfsdaken wordt gehinderd, omdat vanuit nieuwe initiatieven geen energie terug geleverd kan worden.³¹ Ook kan de infrastructuur op dit moment geen windmolens aan in Baarle-Nassau en Alphen-Chaam. Uit interviews blijkt dat er ook signalen zijn dat inwoners zich zorgen maken om de netcongestie, vanwege de mogelijke financiële gevolgen van het niet kunnen terugleveren van elektriciteit. Dit raakt aan de financiële haalbaarheid van het installeren van zonnepanelen. In interviews is aangegeven dat er momenteel geen lokale sturingsmogelijkheden zijn op het gebied van netcongestie.

Mensen

De drie gemeenten hebben te maken met beperkte ambtelijke capaciteit. In het onderzoek is zichtbaar geworden dat met name de beleidsmatige kant van de aanpak goed op de orde is. De komende jaren zal veel tijd en aandacht moeten gaan naar de uitvoering, het organiseren van grootschalige (ruimtelijke) projecten die veel tijd en inzet vergen. Daarvoor is voldoende capaciteit nodig.

Ook wordt in interviews aangegeven dat de gemeenten door de beperkte ambtelijke capaciteit niet in staat zijn om zelfstandig de monitoring in te richten. In interviews wordt ook een gebrek aan expertise binnen de gemeentelijke organisatie benoemd.

De gemeenten zullen in de realisatie van de doelen daardoor in belangrijke mate afhankelijk zijn van derden, zoals coöperaties, investeerders, bedrijven en inwoners. Dan nog is er voldoende capaciteit nodig om alle aanvragen te behandelen en de transitie te regisseren. Een belangrijk punt van zorg.

Draagvlak

Uit interviews blijkt dat betrokkenen draagvlak (of het gebrek daaraan) voor de te nemen maatregelen dikwijls als knelpunt ervaren. In interviews is toegelicht dat er in Baarle-Nassau veel weerstand onder inwoners was over de grootschalige opwek van windenergie rondom het vaststellen van de RES 1.0. Naar aanleiding van deze weerstand is bij het vaststellen van de RES 1.0 een amendement aangenomen in de gemeenteraad.³² In dit amendement wordt gesproken over 'onrust onder de Baarlese bevolking over de invulling van de grootschalige opwek ná 2030' naar aanleiding van de informatieavonden over de RES 1.0. Het amendement voegt als beslispunt toe dat 'draagvlak onder bevolking en stakeholders, verkregen door een open participatietraject, voorwaarde is voor het invullen van de lokale opgave voor grootschalige opwek.' In interviews is toegelicht dat er afbeeldingen van de zoekgebieden rondgingen, op basis waarvan werd geconcludeerd dat de komst en locatie van de windmolens reeds vast stonden. Dit zorgde voor onrust.

²⁹ [Bijlage bij raadsinformatiebrief Baarle-Nassau 11-08-2022](#)

³⁰ [Enexis 15-12-2022](#)

³¹ [Uitvoeringsagenda Duurzaam Alphen-Chaam 2022, Uitvoeringsagenda Duurzaam Baarle-Nassau 2022, Uitvoeringsagenda 2022 Duurzaam Gilze en Rijen](#)

³² [Amendement Baarle! en Keerpunt '98 31-3-2021](#)

Het opstarten van het participatietraject voor grootschalige opwek was voor 2022 voorzien.³³ Dit is nog niet opgestart.

Deze geschetste situatie is een illustratie van het belang van een zorgvuldig proces voor grootschalige energieopwek, wat de weerstand beperkt en het draagvlak vergroot. Om dit goed vorm te geven, zijn de nodige kennis, tijd en expertise noodzakelijk.

Financiële positie inwoners

In interviews wordt benoemd dat de financiële mogelijkheden van inwoners verschillen. Dit heeft invloed op de investeringen die inwoners kunnen doen om hun huizen te verduurzamen. Er zijn signalen dat energiecoöperaties moeite hebben om inwoners met lagere inkomens te bereiken. Daarbij speelt ook het onderscheid tussen huur- en koopwoningen een rol. Ook voor de warmtetransitie is dit een belangrijk aandachtspunt, zeker ook met de hogere energieprijzen in het afgelopen jaar.

Afhankelijkheid van andere partijen

In interviews wordt aangegeven dat de afhankelijkheid die de gemeenten hebben ten opzichte van andere partijen beperkend kan zijn. In dit kader wordt bijvoorbeeld de afhankelijkheid van het Rijk en de provincie genoemd, wat betreft financiële bijdragen en beleid ten aanzien van onder meer subsidies en sturingsmogelijkheden bij netcongestie. Ook wordt de afhankelijkheid van de regionale samenwerkingsverbanden benoemd, bijvoorbeeld wanneer het gaat om monitoringgegevens en informatievoorziening. Daarnaast zijn de gemeenten afhankelijk van bedrijven en coöperaties voor de daadwerkelijke realisatie van maatregelen.

2.5.2. Succesfactoren

Geopolitieke ontwikkelingen en urgentiebesef

De hoge inflatie en stijgende energieprijzen, deels als gevolg van de oorlog in Oekraïne, vergroten het urgentiebesef van inwoners om bijvoorbeeld hun woningen te verduurzamen. Hierbij speelt zowel een ideologische (de wenselijkheid om internationaal energieonafhankelijk te zijn) en een financiële component een rol. In interviews wordt aangegeven dat de hoge gas- en energieprijzen bepaalde maatregelen meer rendabel hebben gemaakt.

Tegelijkertijd is dit voor inwoners niet per se een succesfactor. De hogere prijzen hebben energiearmoede bij huishoudens tot gevolg. De gemeenten nemen maatregelen om inwoners hierin te ondersteunen. Voor de energietransitie blijft betaalbaarheid een belangrijk aandachtspunt.

Samenwerking met energiecoöperatie

In interviews wordt de samenwerking met energiecoöperatie Energie Gilze en Rijen als positief gewaardeerd. Deze waardering is er vooral omdat het gaat om inwoners die elkaar helpen en voor de kennis van de lokale situatie die de energiecoöperatie heeft. Ook komt de energiecoöperatie makkelijker 'achter de voordeur' dan de gemeente zelf. De samenwerking met de energiecoöperatie sluit aan op twee strategieën uit de duurzaamheidsvisie van deze gemeente.³⁴ Er wordt invulling gegeven aan de strategie 'we ondersteunen onze inwoners en ondernemers' door de gezamenlijke inkoop van duurzaamheidsproducten en de bijdrage die de energiecoöperatie levert aan de ambities op het gebied van lokaal eigenaarschap. Ook wordt in de samenwerking met de energiecoöperatie invulling gegeven aan de strategie 'we werken samen met anderen'.

³³ Uitvoeringsagenda Duurzaam Baarle-Nassau 2022

³⁴ Koersdocument Duurzaam Gilze en Rijen 26-04-2019

3. Monitoring en verantwoording

In dit hoofdstuk brengen we de monitoring en verantwoording van de drie gemeenten in kaart. We kijken specifiek ook naar de rol van de gemeenteraden. Daarmee geven we antwoord op de volgende deelvragen:

5. In hoeverre en hoe monitoren de gemeenten de voortgang in het realiseren van de ambities in de energietransitie?
6. Hoe zijn de gemeenteraden geïnformeerd over (ontwikkelingen in) de energietransitie?

3.1. Monitoring

3.1.1. Monitoring in de regio

Om de voortgang in het realiseren van de ambities in de energietransitie inzichtelijk te maken, maken de gemeenten gebruik van zowel monitoring in de regio als lokaal. De RE(K)S-regio's leveren naar verwachting in 2023 een eerste tussenrapportage op. Voor de RES-regio West-Brabant geldt dat de monitoring gebaseerd wordt op data van Windstats, het SDE-register en inbreng van gemeenten.³⁵ In het uitvoeringsprogramma van RES-regio West-Brabant wordt vermeld dat de eerste oplevering van het monitoringdocument begin 2021 voorzien was. In interviews wordt echter aangegeven dat de eerste tussenrapportage in 2023 wordt verwacht. Op een vergelijkbare manier wordt in de REKS 1.0 van regio Hart van Brabant vermeld dat de regio voornemens is om samen met provincie Noord-Brabant een monitoringinstrument te ontwikkelen, dat vanaf 2021 getest zou worden.³⁶ Deze monitor is echter nog niet verschenen.

3.1.2. Lokale monitoring

De gemeenten geven in hun visies op het gebied van duurzaamheid aan dat ze jaarlijks de uitvoeringsagenda evalueren, waarbij per project of activiteit de resultaten beschreven worden en een link wordt gelegd met de doelstelling van het project of de activiteit.³⁷ In de duurzaamheidsvisies wordt aangegeven dat het monitoren van de voortgang op meetbare ambities gebeurt met behulp van de landelijke Klimaatmonitor, CBS-gegevens, de gemeentelijke duurzaamheidsindex (GDI) [alleen Baarle-Nassau en Gilze en Rijen], het LISA-databestand voor circulaire bedrijfsactiviteiten (alleen Gilze en Rijen) en eigen meetgegevens. In dit onderzoek is gebleken dat de monitoring in de praktijk op dit moment niet met behulp van deze systemen plaatsvindt. Aanvullend wordt in interviews toegelicht dat de gemeenten vanwege een gebrek aan capaciteit niet zelf voorzien in monitoring in de vorm van bijvoorbeeld CO₂-metingen.

3.1.3. Jaarverslagen duurzaamheid 2021

In de jaarverslagen duurzaamheid 2021 zijn de resultaten van de inspanningen opgenomen op het gebied van duurzaamheid. In alle drie de gemeenten is een communicatie- en bewustwordingsactie uitgevoerd in de eigen organisatie en richting de samenleving. Het opstellen van de RE(K)S 1.0 heeft belangrijke aandacht gevraagd, net als het vaststellen van de TVW. Er is gewerkt aan het project Zon-op-Bedrijfsdaken en aan de handreiking zonne-energie (Gilze en Rijen). Concrete resultaten zijn de 2249 woningen die gebruik hebben gemaakt van de Regeling reductie energiegebruik (RRE), 70 aanvragen van de klimaatsubsidie in Gilze en Rijen (€ 18.381 totaal) en 9 aanvragen voor een duurzaamheidslening in Alphen-Chaam (€ 90.000 totaal).

³⁵ [Uitvoeringsprogramma RES 1.0 West-Brabant](#)

³⁶ [Regionale Energie- en Klimaatstrategie 1.0 Hart van Brabant](#)

³⁷ [Uitvoeringsagenda Duurzaam Alphen-Chaam 2022](#), [Uitvoeringsagenda Duurzaam Baarle-Nassau 2022](#), [Uitvoeringsagenda 2022 Duurzaam Gilze en Rijen](#)

3.2. Informatievoorziening

3.2.1. Informatievoorziening richting inwoners

Het informeren van inwoners en het stimuleren van bewustwording van mogelijke duurzame maatregelen, speelt een belangrijke rol in de aanpak van de drie gemeenten. In de coalitieakkoorden van Alphen-Chaam en Baarle-Nassau wordt voor 2030 voor een belangrijk deel ingezet op communicatie en bewustwording. In interviews wordt het belang van informatievoorziening richting inwoners door verschillende actoren onderschreven. Een relevant aspect daarbij is dat er momenteel beperkte mogelijkheden zijn voor grootschalige opwek, waardoor de inzet van de gemeenten zich meer richt op communicatie en bewustwording met betrekking tot maatregelen die inwoners zelf kunnen nemen.

Bij de duurzaamheidsvisies van 2019 is ook een communicatiestrategie opgeleverd, die voor de drie gemeenten overeenkomt.³⁸ De communicatiestrategie is gericht op het bouwen van een 'community'. Ambassadeurs zouden het gedachtengoed van de gemeenten vanuit een 'voorbeeld doet volgen'-principe moeten verspreiden, aldus de communicatiestrategie.

De praktische uitwerking van de communicatiestrategie – bijvoorbeeld in de vorm van ambassadeurs en een 'community' - is beperkt waar te nemen. De samenwerking met de lokale coöperaties geeft hier in een eerste opzet vorm en inhoud aan. Verder kunnen inwoners zich aanmelden voor een nieuwsbrief over de ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid. Ook zijn er Green Teams opgezet, bestaande uit inwoners die lopende zaken ten aanzien van de Transitievisie Warmte bespreken.

3.2.2. Informatievoorziening richting gemeenteraden

Colleges – gemeenteraden

In interviews wordt aangegeven dat de colleges trachten om de raden tijdig te informeren en te betrekken. Er wordt een informatieachterstand bij de raden signaleerd. Portefeuillehouders geven aan dat het voor de raden met name lastig is om op detail geïnformeerd te raken. De colleges voorzien de raden onder meer van informatie door middel van bijeenkomsten. Deze vinden zowel lokaal als in regioverband plaats.

Enkele raadsleden uit Alphen-Chaam geven aan dat de informatievoorziening in hun ogen summier is. De raadsleden ervaren dat zij vooral afhankelijk zijn van de RES-regio voor hun informatie. In de ervaring van enkele raadsleden wordt de raad vooral aan het eind van besluitvormingsprocessen geïnformeerd en laat de terugkoppeling over hun inbreng te wensen over. Enkele raadsleden in Baarle-Nassau geven in interviews aan dat het college voor informatie regelmatig naar de energieregio verwijst, terwijl vanuit de energieregio terug naar het lokale niveau gewezen wordt. Het beeld van zowel het college als de raad van Gilze en Rijen is dat de informatievoorziening op orde is.

Regio

In interviews wordt aangegeven dat een belangrijk onderdeel van de informatievoorziening aan de raad plaatsvindt in RE(K)S-regioverband. Er worden regelmatig informatieavonden georganiseerd. In interviews geven raadsleden aan veel waarde te hechten aan deze regionale informatiebijeenkomsten. Wel wordt aangegeven dat raadsleden deze regiobijeenkomsten in beperkte mate bezoeken. Dit wordt deels verklaard vanuit de agendadruk van raadsleden. Vanuit de colleges en griffies worden raadsleden gestimuleerd de regiobijeenkomsten te bezoeken.

³⁸ [Communicatiestrategie](#) koers duurzaamheid gemeente Baarle-Nassau

4. Betrokkenheid vanuit de gemeenteraad

In dit hoofdstuk wordt de rol van de gemeenteraden in de energietransitie uitgelicht. Eerst wordt stilgestaan bij de manier waarop de gemeenteraden hun sturende rol hebben ingevuld. Daarna wordt ingegaan op de samenwerking tussen de gemeenteraden en anderen. Daarmee wordt de volgende deelvraag beantwoord:

7. Hoe hebben de gemeenteraden - in interactie met anderen (zoals het college en gemeenteraden van andere gemeenten) - sturing aan de energietransitie gegeven?

4.1. Sturing vanuit de gemeenteraden

De gemeenteraden maken van verschillende instrumenten gebruik om in interactie met de colleges sturing te geven aan de energietransitie. Hier volgt een beknopt overzicht van de kaders die raden hebben vastgesteld, opvallende moties en amendementen en de duiding die raads- en collegeleden geven aan de sturende rol van de raden. In het vorige hoofdstuk is ingegaan op de informatievoorziening aan de gemeenteraden.

Kaders

De duurzaamheidsvisies die de gemeenteraden in 2019 hebben vastgesteld, vormen een belangrijk kader voor de energietransitie in de gemeenten. De RE(K)S dient als regionaal kader. De gemeenteraden hebben de RE(K)S in 2021 vastgesteld. Wat betreft de warmtetransitie hebben de gemeenteraden eind 2021 de Transitievisies Warmte vastgesteld. De gemeenteraad van Gilze en Rijen stelde in 2021 de handreiking zonne-energie vast. De gemeenteraden van Alphen-Chaam en Baarle-Nassau stelden in 2022 de kleinschalige initiatievenkaders voor duurzame opwek vast. Tot slot bieden de coalitieakkoorden meer algemene kaders ten aanzien van de energietransitie en duurzaamheid in bredere zin.

Moties en amendementen

De gemeenteraden geven ook sturing op dit dossier in de vorm van moties en amendementen.

De gemeenteraad van Baarle-Nassau heeft, zoals eerder benoemd, bij het vaststellen van de RES 1.0 een amendement aangenomen waarin wordt opgenomen dat de verplichtingen die uit het raadsbesluit voortvloeien inspanningsverplichtingen zijn en geen resultaatverplichtingen, en dat draagvlak onder de bevolking en stakeholders – verkregen door een open participatietraject – voorwaarde is voor het invullen van de lokale opgave voor grootschalige opwek.³⁹ Bij het vaststellen van het kleinschalig initiatievenkader is een amendement aangenomen waarin wordt opgenomen dat er cumulatief maximaal twee windmolens per bouwvlak worden toegestaan.⁴⁰

De gemeenteraad van Alphen-Chaam heeft rondom het vaststellen van de eerdergenoemde kaders geen gebruik gemaakt van sturingsmogelijkheden in de vorm van moties en amendementen.

De gemeenteraad van Gilze en Rijen heeft bij het vaststellen van de REKS, Transitievisie Warmte en de handreiking zonne-energie diverse moties en amendementen behandeld. Geen van alle zijn echter aangenomen. Bij het vaststellen van het koersdocument duurzaam Gilze en Rijen is een aantal amendementen en moties ingediend.⁴¹ In een amendement wordt het college opgedragen om de doelstellingen en tijdpaden van het koersdocument nader te concretiseren voorafgaande aan de behandeling van de Perspectiefnota 2021. Door middel van moties wordt het college onder meer opgeroepen om een voorstel te doen ten aanzien van een verplichting voor het aanbrengen van zonnepanelen of hierop afgestemde dakconstructies. Dit wordt vastgelegd in de uitgiftevoorwaarden voor nieuwe bedrijfsgebouwen, ondersteuning te bieden bij het verwijderen van asbest op daken, gecombineerd met het plaatsen van zonnepanelen. Ook is er opdracht om gegeven om zorg te dragen voor de financiële participatie van inwoners bij energieprojecten.

³⁹ [Amendement Baarle! en Keerpunt '98 31-3-2021](#)

⁴⁰ [Amendement Fractie Ulicotten 28-9-2022](#)

⁴¹ [Besluitenlijst](#) raadsvergadering Gilze en Rijen 11 juni 2019

Beelden van het politiek-bestuurlijke gesprek

In gesprekken met raads- en collegeleden wordt duiding gegeven aan de sturing door de gemeenteraden. Overkoepelend valt op dat de portefeuillehouders benoemen dat de regionale samenwerking voor de gemeenteraden op afstand staat. Er wordt aangegeven dat het daarom moeilijk is om regionaal genomen besluiten lokaal te laten landen.

Enkele raadsleden in Alphen-Chaam geven aan dat zij weinig zeggenschap ervaren over hun inbreng richting het college. De geïnterviewde raadsleden ervaren de samenwerking met het college als eenzijdig. Het college geeft in de beleving van de geïnterviewde raadsleden onvoldoende terugkoppeling over wat hij doet met de inbreng van de gemeenteraad. Uit een interview met de portefeuillehouder blijkt een signaal dat de gemeenteraad gehinderd wordt door de complexiteit van het onderwerp.

In interviews spreken enkele raadsleden in Baarle-Nassau de wens uit om eerder in beleidsvormingsprocessen betrokken te worden. In het perspectief van de geïnterviewde raadsleden verliest de gemeenteraad de vastgestelde stukken snel uit het oog, omdat hij niet betrokken is geweest bij het opstellen ervan. De portefeuillehouder geeft daarentegen het signaal af dat de betrokkenheid van de raad beperkt is wanneer zaken zich op een bepaald abstractieniveau afspelen, en dat de raad zich meer betrokken toont wanneer zaken concreet worden.

Enkele raadsleden in Gilze en Rijen geven aan dat zij een sturingsinstrument missen waarmee een stap gezet kan worden tussen de meer abstracte doelen en concrete maatregelen. Verder benoemen de geïnterviewde raadsleden dat zij hun sturingsinstrumenten op dit thema niet anders inzetten dan bij andere onderwerpen.

Uit de interviews en de documenten blijkt dat de gemeenten bezig zijn met de stap van kaderstelling en beleidsvorming naar uitvoering. De rol van de gemeenteraad daarbij is in geen van de drie gemeenten nog duidelijk bepaald. Hierdoor ligt ad hoc sturing op de loer. Periodieke informatievoorziening en het in beeld brengen van duidelijke sturingsmomenten heeft nog niet plaatsgevonden. Het is belangrijk dat dit in alle drie de gemeenten vorm gaat krijgen om het politiek-bestuurlijk samenspel handen en voeten te geven.

4.2. Samenwerking tussen de drie gemeenten

De samenwerking tussen de gemeenteraden van Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze-Rijen op dit thema is zeer beperkt. Er zijn geen formele ontmoetingen. Ook het ontbreken van vergelijkbare moties of amendementen duidt erop dat het contact tussen de gemeenteraden over de energietransitie beperkt is. In interviews wordt toegelicht dat er een ontwikkeling gaande is waarbij verschillende raadsfracties van de drie gemeenten met elkaar samenwerken, maar dat deze samenwerking nog niet wordt toegepast op het thema energietransitie. In interviews wordt verder aangegeven dat het lastig is dat Baarle-Nassau en Alphen-Chaam onder een andere RE(K)S-regio vallen dan Gilze en Rijen.

Ambtelijk en bestuurlijk is er meer sprake van samenwerking. Vanuit de gezamenlijke ambtelijke organisatie is de samenhang tussen de beleidsstukken groot. In interviews wordt aangegeven dat het waardevol is dat de ambtelijke organisatie zowel in de context van de RES West-Brabant als de REKS Hart van Brabant actief is. Op deze manier worden de ontwikkelingen in beide regio's gezien en het beleid waar mogelijk geharmoniseerd. Daarnaast houden de portefeuillehouders die verantwoordelijk zijn voor de energietransitie een gezamenlijk portefeuillehoudersoverleg.

4.3. Gemeenteraden in de regio

De RE(K)S is een belangrijk document binnen de energietransitie. Regionale samenwerking tussen de gemeenten, provincie(s), waterschappen, netbeheerders en andere maatschappelijke organisaties is daarom van belang. De gemeenteraden vullen hun rol in de regio onder meer in door de besluiten vanuit de regio vast te stellen, kaders te stellen voor de wethouders die op bestuurlijk niveau in de regio opereren en door deel te nemen aan regionale informatiebijeenkomsten.

Zoals eerder aangegeven, blijkt uit interviews dat raadsleden veel waarde hechten aan de informatiebijeenkomsten die op regionaal niveau worden georganiseerd. In de interviews komen echter ook signalen naar boven dat raadsleden de regioavonden in beperkte mate bezoeken.

5. Kansen en aandachtspunten

Tot slot wordt in dit laatste hoofdstuk ingegaan op verwachtingen ten aanzien van het bereiken van de doelstellingen en mogelijkheden voor verbetering. Daarmee worden de volgende deelvragen beantwoord:

8. In hoeverre is de verwachting dat met de genomen en voorgenomen maatregelen en acties de doelstellingen in de energietransitie worden gerealiseerd?
9. Wat zijn mogelijkheden voor verbetering voor het realiseren van ambities in de energietransitie?

5.1. Realisatie doelstellingen

Op basis van dit onderzoek lijkt de tijdige realisatie van de ambities van de gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen wat betreft de energietransitie onzeker. De aanpak van de drie gemeenten bestaat voornamelijk nog uit beleidsvorming. In het onderzoek, vanuit documenten en gesprekken, komt naar voren dat het vertalen van de beleidsstukken naar de uitvoering voorzichtig plaatsvindt, maar ook wordt gehinderd door significante knelpunten. De beperkte monitoringinformatie op gemeenteniveau maakt het nagenoeg onmogelijk om inzichtelijk te maken in hoeverre de beoogde en genomen maatregelen bijdragen aan de doelstellingen. Dit maakt de beoordeling van het realiteitsgehalte van de gestelde doelen kwetsbaar.

Een concrete kwantitatieve duiding van de waarschijnlijkheid dat de doelstellingen gerealiseerd worden, is op basis van dit onderzoek niet te geven. Dit hangt samen met de 'zachtheid' van veel van de maatregelen, waarvan het resultaat lastig te objectiveren is. De komende tijd zal vooral uitwerking in concrete plannen noodzakelijk zijn om de realisatie van doelstellingen in beeld te krijgen. De wetenschap dat ruimtelijke planprocedures veel tijd, geld en aandacht vergen, naast de genoemde aandachtspunten, versterkt de huidige onzekerheid over de realisatie van de doelen.

In interviews geven zowel portefeuillehouders als gemeenteraadsleden aan dat hun beeld is dat de gemeenten op schema liggen. Wat betreft de beleidsvorming klopt dat; de omslag naar de uitvoering is echter in de ogen van de onderzoekers nog maar beperkt gemaakt en ook (nog) beperkt meetbaar en navolgbaar.

5.2. Mogelijkheden voor verbetering

Uit de bevindingen van dit onderzoek blijken enkele mogelijkheden voor verbetering ten aanzien van het realiseren van de ambities van Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze en Rijen in de energietransitie.

In samenhang van beleid naar uitvoering

Binnen het thema energietransitie lopen er in de drie gemeenten verschillende trajecten, met elk verschillende visies, doelen, maatregelen en uitvoering. Dit maakt het lastig om inzicht te krijgen in hoe deze zich tot elkaar verhouden en hoe ze bij elkaar bijdragen tot het realiseren van de doelstellingen. Het is bijvoorbeeld niet helder hoe de duurzaamheidsvisies, RE(K)S en losse maatregelen zich tot elkaar én tot de doelen in 2030 en 2050 verhouden. Het inzichtelijk maken van de verhoudingen tussen de verschillende beleidsdocumenten, maar vooral in de vertaalslag naar maatregelen, kan een waardevolle stap betekenen om de opgave van de energietransitie als één opgave te benaderen. Dit kan ook het gesprek tussen gemeenteraad, college en organisatie vereenvoudigen. De stap naar de uitvoering van de beleidsplannen en maatregelen is een kans om deze eenvoudig tot stand te brengen.

Monitoring

Zoals in deze rapportage beschreven, is de monitoring van de voortgang op de ambities in de energietransitie beperkt. De gemeenten zijn wat betreft monitoring grotendeels afhankelijk van informatie op het niveau van

de RE(K)S-regio. De gemeenten hebben daardoor beperkt zicht op de stand van zaken in de eigen gemeente en de voortgang van de gestelde ambities. Het is met name onduidelijk wat de bijdrage van elke maatregel is aan de uiteindelijke doelen in 2030 en 2050. Zowel raads- als collegeleden spreken in interviews nadrukkelijk de wens uit voor een monitoringinstrument waarmee inzichtelijk wordt gemaakt hoe concrete maatregelen bijdragen aan de doelen op lange termijn. Voor het voeren van het voortgangsgesprek tussen raad, college en organisatie is het periodiek opleveren van voortgangsinformatie verbonden aan de maatregelen die de gemeente inzet cruciaal.

Uitvoeringskracht vergroten om plannen te realiseren

Veel van de beschreven plannen worden op dit moment nog niet uitgevoerd. Daarbij is de beperkte ambtelijke capaciteit een relevante factor. De gemeenten kunnen hun uitvoeringskracht vergroten door de samenwerking met de samenleving bij het realiseren van de plannen te intensiveren. Het verder tot uiting komen van de plannen in de communicatiestrategie kan hier een rol in spelen.

In de conclusies en aanbevelingen (bestuurlijke nota) zijn in breder perspectief aanbevelingen opgenomen.

Bijlage 1. Bronnen

Documenten

In de voetnoten van het rapport wordt verwezen naar de geraadpleegde documenten.

Interviews

Functie	Gemeente	Datum
Portefeuillehouder energietransitie inclusief warmtetransitie, coördinerend portefeuillehouder duurzaamheid	Alphen-Chaam	9-1-2023
Portefeuillehouder duurzaamheid, klimaat en energietransitie	Baarle-Nassau	5-1-2023
Portefeuillehouder duurzaamheid, energietransitie en circulaire economie	Gilze en Rijen	11-1-2023
Programmamanager duurzaamheid en adviseur duurzaamheid	Alphen-Chaam, Baarle-Nassau, Gilze en Rijen	9-1-2023
Gemeenteraadsleden	Alphen-Chaam	26-1-2023
Gemeenteraadslid en burgerraadslid	Baarle-Nassau	16-2-2023
Gemeenteraadsleden	Gilze en Rijen	25-2-2023
Algemeen bestuurslid Energie Gilze Rijen	Gilze en Rijen	7-2-2023